http://rcin.org.pl

Egz. archiwalny IBL

http://rcin.org.pl

http://rcin.org.pl

Egz. archiwalny IBL

SZCZĘSNY HERBACZEWSKI

SŁOWA

O POLSCE
O BOGU I CZŁOWIEKU
O ŻYCIU I MIŁOŚCI

WARSZAWA — 1915
SKŁAD GŁÓWNY W KSIĘGARNIACH
GEBETHNERA I WOLFFA

http://rcin.org.pl

http://rcin.org.pl

S. HERBACZEWSKI

SŁOWA

Utalentowanemu Artyście
Stanisławowi Ratowskiemu
w serdecznym uznaniu
autor

Warszawa
20 października 1915 roku.

http://rcin.org.pl

Wszelkie prawa przedruku i przekładu zastrzeżone.

Oddano do druku w Czerwcu 1914 r.
Druk, przerwany z przyczyn od wydawcy niezależnych, ukończono dnia 13 Maja 1915 r.

INSTYTUT
BADAŃ LITERACKICH PAN
Biblioteka
ul. [illegible] N. 72
00- [illegible]
Tel. 26-68-63, 26-52-31 w. 42

Дозволено Военной Цензурой, Варшава 3 Марта 1915 г.

http://rcin.org.pl

OSTATNIO WYSZŁY:

Błędny rycerz. Opowieści.

Słowo pożegnalne nad grobem autora „Parakleta" — X. A. W. Szandlerowskiego.

Zadumy. Księga dusz cichych. Poezye.

Przedmowa do wyboru poezyi J. W. Jarocińskiego p. t. „Otęcz". (Przedmowa skonfiskowana ze skazaniem autora jej na rok zamknięcia w twierdzy).

Jako bogowie. Opowieść liryczna. (skonfiskowane).

PRZYGOTOWANE DO DRUKU:

Sny o Jutrze. Poezye .

Odor di femina. Powieść w 2 tomach.

A konwalie gdy zakwitną... Trzy fragmenty-obrazy ze sztuki odznaczonej I nagrodą na konkursie dramatycznym imienia Wyspiańskiego, zwołanym przez Towarzystwo literatów i dziennikarzy w Poznaniu w r. 1912.

http://rcin.org.pl

Jeżeli mamy być niewolnikami, to będziemy takimi, którzy nie przestaną szemrać przenigdy.

Dante.

http://rcin.org.pl

SZCZĘSNY HERBACZEWSKI

SŁOWA

MYŚLI I PARAFRAZY

O POLSCE
O BOGU I CZŁOWIEKU
O ŻYCIU I MIŁOŚCI

WARSZAWA
DRUK. L. BOGUSŁAWSKI
1915

http://rcin.org.pl

1962

http://rcin.org.pl

3-go MAJA 1914 R.

Nie wznoszę nowych ołtarzy bogom nowym — chcę tylko, idąc za Zaratustrą, odchylić rąbek zasłony, kryjącej Życie, i pokazać naszych z martwej gliny ulepionych bogów.

Niejedno słowo xięgi tej razi ostrzem sarkazmu serca i okrzykiem buntu duszy, jednak wszystkie one mają niezmącone źródło jedno: ukochanie szczytnych ołtarzy Piękna, Piękno bowiem na Ziemi to Wolność i Radość, Piękno to Szczęście i Miłość, Piękno to Dobro i Prawda, Piękno to Wiosna i Nieśmiertelność.

I gdy paryasi Życia — bracia moi — ołtarze Piękna co dnia obrzucają błotem, miasto składać po cegle i spajać je strugami krwi serc w jeden wiecznotrwały granit świątynnego monumentu bóstwa Polonii — me serce w żalu jęczy i skargą straszną wybucha dusza.

I jęk ten ostatni w sercu i skarga ta straszna w duszy zrodziły xięgę tę.

Po przerzuceniu kart tej xięgi, Bracie,—o duszy Twojej łąkach kwietnych, o Polski kopcach zadeptanych i o nieśmiertelnym Narodu ideale — jeśli myśleć zaczniesz poraz wtóry — dumny będę, żem zamierzonego dzieła dokonał.

---

http://rcin.org.pl

http://rcin.org.pl

O POLSCE I BOGU. 1

Kochajmy Polski kurhany zapadłe i świtów Jutra płomienne hejnały.

http://rcin.org.pl

Witowtowi —
jasnej dziecinie mojej —
łamane te linie myśli
i uczuć kwiaty zwarzone —
to wszystko co dziś mam —
zapisuję jako nakaz —
aby nigdy nie zagasił ogni —
co mu w sercu wznieciłem od znicza
z ołtarza bóstwa męczenników Polonii.

http://rcin.org.pl

Jeżeli serce twoje goreje miłością bratnią, jeżeli, kochając Prawdę i ku Wolności słońcu się porywając, ducha wznosisz w skardze strasznej, w jęku ostatnim ku Wszechstwórcy, tak bardzo od Polski dalekiemu, — toś tylko Polski syn. 1

Tryumfem mocy ducha Polaka i szczytem bólu jego jest wyrzeczenie się marzeń o ziszczeniu *dzisiaj* upragnień, w głębiach duszy przed światem ukrytych. 2

Szczytem atoli wiary *dzisiejszego* syna Polski jest, iż marzenia jego najtajniejsze ziszczą *jutrzejsi* synowie Polski.

Choćby Polak miał konać na krzyżu cierpień rozpięty co dnia w krainie pragnień nieziszczalnych, jako ojcowie nasi na dalekim wschodzie konali wpatrzeni w jutrznie, — choćby Polak na kroku każdym miał synom swoim drogę ku Przyszłości znaczyć krwi strugami — *Polak żyć musi w Polsce* — dla jutra Polski. 3

---

http://rcin.org.pl

4 Błogosławieni wy, którym dziś płakać zakazano...

Błogosławieni wy, którzy w mrokach do Słońca tęsknicie wiecznie, i za Wolność wy walczący i za Prawdę, z góry na zagładę przeznaczeni...

Błogosławieni wy, którzy w piersi swej nosicie zduszony krzyk wszelkich bólów Świata, i wy, w kajdanach bez winy jęczący w lochach mrocznych...

I błogosławieni wy, na dolę skazani sierocą, na życie bez pieszczot dłoni ojca ni matki, i wy, te dusze ciche, wy — przesmutni, opłakujący wciąż tę stratę waszych słońc —

— po trzykroć błogosławieni bądźcie...

---

5 Politowanie wam, którym obcy jest Miłości czar i zachwyt dzieci i aniołów rozmodlenie...

Wzgarda wam, nizko czołgającym się po ziemi brudnej pyle!...

Biada wam, których myśl się nie rwie do Jutra zaklętych bram!...

Przekleństwo wszystkim wam, bez duszy ludziom!...

---

http://rcin.org.pl

Przeszłość i Przyszłość skujmy w sercu w jedno mocarne ogniwo, by kochać mogiły zapadłe i świtów hejnały, i żyć wśród zmarłych, a budzić na nowe, to nasze żniwo. 6

Gdyby istniał władny Bóg na Ziemi — toby za cenę morza wylanych łez przez córy Polski — nasze matki i oślepłe z płaczu matki ojców naszych — *musiałby* sprawiedliwy władca Ziemi — Bóg nakazać Polsce tej, jedynej Świata krasawicy, aby szaty godowe przywdziała przejasne zamiast szat żałoby odwiecznej po zgonie królewny Wolności. 7

Niema Boga w Polsce...

Innaby *dziś* Polska była, gdyby jej synowie mieli choć okruchy ducha Mickiewicza, Staszica, Kościuszki, Niemcewicza, gen. Chłopickiego, którego dewizą było: „śpieszyć zawsze będę tam, gdzie obowiązki Polaków powołują", i wielu, wielu synów Polski rycerskiego ducha, którzy na wzniosłym ołtarzu Ojczyzny złożyli życie i mienie, — innaby dziś Polska była. 8

---

http://rcin.org.pl

9 Dzisiaj mędrca miano już nie zyska ten, kto mądre i piękne oracye potrafi wygłaszać na forum.

Dziś mędrca miano w Polsce zyskać ten może, kto ma bez granic cierpliwość wyczekiwania ziszczeń ojców wierzeń w jutro Wolności, i ten, czyja dusza wolna jest od nienawiści i serce nie zna trwogi — ten dziś się zwać może nie tylko mądrym, lecz prawdziwym człowiekiem.

---

10 Żyjemy dla dalekiego Jutra synów naszych i wnuków.

Tylko to Jutro nienasze żyć nam każe w męce dzisiejszej.

---

11 Przyszłość jasna, by cudowny owoc ów mistyczny w ogrójcu bogów — Wolność, rodzi się tylko z posiewu krwi serdecznej.

W dalekich mrokach tonie jeszcze dzień, kiedy my, z serc krwią wylaną, ślady drogi ku zornej Jutra łunie znaczyć zaczniemy.

---

12 Przyjdzie czas, gdy synowie Ziemi zrozumie-

http://rcin.org.pl

ją, odczują tę prawdę, że jedyną na świecie mocą jest miłości moc, i przyjdzie czas, że ludzie odczują tę prawdę, że miłość to życie.

Wszystko, co rodzi zło i co nienawiść wzbudza — to bezpowrotnie ginie, albowiem zło to śmierć, żywie tylko miłość i ku niej bezwiednie dąży ludzkość cała.

Przyjdzie wiek złoty, wiek panowania miłości, gdy miłość weźmie górę ponad wszelkiem złem i zwierzęcością człowieka i schyli władnie wszystko żyjące do swoich stóp.

I Słowianom, a w pierwszym rzędzie nam — Polakom, którzy nie żyją, gdy myślą, lecz żyją, gdy czują — danem będzie nieść Światu pochodnię wielkiej zwycięzkiej Miłości.

O broń ideały narodowe Cię prosimy, Panie... — modlitwa z Mickiewicza. 13

My już tylko wzdychamy dziś do zornej łuny Jutra dalekiego, kiedy *każde* dziecko Polski będzie mogło trzymać w ręku elementarz polski i kiedy syn Królowej Polski Chrystus, męczenników król, ku nam zwróci dłonie boskie, by ginącym w mrokach drogę wskazać ku Ojczyźnie wyzwolonej.

---

http://rcin.org.pl

14 Wszystkie dzieci polskie powinny uwięzić w pamięci swej nazawsze słowa Tadeusza Wróblewskiego. Sławny ten obrońca uciśnionych, gdy przybył z Wilna do Oczakowa, żeby przed sądem wojennym bronić od szubienicy rzesze rewolucyonistów — mazynarzy rosyjskich, zapytany, kto go przyzywa, rzekł:
Przybyłem tu niewołany. Polak jestem, a Polak zawsze jest tam, gdzie walka o wolność"

14a W synach Polski niema dziś ukochania odwiecznych ideałów dawnej Sarmacyi władnej, a tyle krzykliwego oportunizmu mieszczaństwa, które w sprawach Ziemi naszej głos dominujący wyrażać usiłuje, tłumiąc pieśni melodyę świętym naszym z Niebios porwaną, z refrainem wiary i radości pełnym: „Jeszcze nie zginęła..."

---

15 Nie zawsze wiosna Wiosnę zwiastuje — zbyt wiele w Polsce ugorów szarych po tęczach wiosny niezoranych zostaje.

---

http://rcin.org.pl

Pamięć zrodziła *zapomnienie*, gdyż pamiętać to cierpieć, — powiada poeta narodu wolnego. *16*

Żyje jednak pewien naród niewolny w Europie, który nie rozumie wyrazu „zapomnienie".

O, jak szczęśliwi jesteśmy, bez nienawiści żyjąc z nienawidzącymi!... *17*

O, jak szczęśliwi jesteśmy, żyjąc wśród ludzi trawionych żądzą chciwości, wolni zupełnie od niej!...

Takie pełne głębi filozoficznej słowa niechrześcianina czytam w Dhammapada księdze z przed wielu stuleci, słowa, które zawsze z serca wygłaszał Polak, słowa, za które dziś wrogowie płacą mu wielką nienawiścią i chciwością.

Są Polski synowie zrodzeni na święto Życia; dla nich szare dni powszednie są śmiercią. *18*

Są Polski synowie, którzy wiarę ojców w Jutro promienne w duszy przechowali nieskalanie; oni z szarych dni powszednich tworzą święta Życia: widzą kwiaty dziwne tam, gdzie się panoszą pokrzywy, i gwiazdami przejasnemi im świeci

http://rcin.org.pl

otchłań, w której beznadziejnie chmur czarnych kłębią się wały. — I ci są może najbliżsi wrót Życia polskiego.

---

19 Wam — duszom cichym, któreście nad słońce ukochali mroki Świątyni Milczenia, wam — duszom wierzącym, które w udręce serca wysyłacie wiecznie myśli i ducha na Tęsknicy skrzydłach omdlałych w dal ku łunom zornym Polski, wam — cisi i wierzący — powiadam ja — wasz ostatni towarzysz wierny, iż wierzenia nasze ziszczą dzielne syny nasze, tylko my miejmy sursum corda niewzruszenie i miejmy ukochanie niezniszczonych wierzeń dziadów i ojców naszych.

---

20 Społeczeństwo polskie postępowaniem swojem dowodzi, że sztuki nie potrzebuje. Sztuka polska jest wyłącznie potrzebą polskich artystów — woła rozżalony Witkiewicz.

Sądzę jednak, że ten pozorny absenteizm społeczeństwa przy ołtarzu Sztuki polskiej nie jest z jego winy, tylko powstał z winy warunków, w jakich ono wegetuje: winien analfabetyzm ducha i obskurantyzm myśli „inteligencyi" polskiej

http://rcin.org.pl

oraz wszelki brak kultury ogólnej, jaką mają narody wolne.

Literatura polska zapisała się złotemi głoskami w historyi Narodu, i, aczkolwiek nie mogła ocalić Polski od rozbiorów, to jednak uchroniła ją od rozkładu, i — może ona jedna tylko — świadczy dziś przed Światem o żywotności i istnieniu narodu Polskiego. 21

Jeden tylko na Świecie naród — Naród Polski ma, pomiędzy mnogiemi pieśniami, krwią pisanemi i smętkiem tej ziemi szumiącemi, również pieśni — pieśni ludu, we wiarę kłosne, w nadzieję ciepłe i w miłość słoneczne, pieśni jak bór młody radosne, jak ruń wiośniana weselne i jak granie dożynków podskoczne. 22

W Polsce każdy jest urodzonym poetą, tylko, niestety, nieliczni w Polsce poeci mają oczy otwarte na Polskę i jeszcze rzadsi są ci, którzy na Świat polski umieją patrzeć i o nim po polsku myśleć. 23

---

http://rcin.org.pl

24 Polska dzisiejsza ma zadużo bardów łzawych i synów negujących wszystko, lecz zamało ma synów wierzących i niema wcale ludzi czynu.

---

25 Poeta polski i bujny kwiat egzotyczny — to jedno.

Wstyd tobie, ziemio polska, że te kwiaty dziwne na ziemi twej rosną zawsze dziko — bez opieki ogrodnika.

---

26 Mało dziś jest dziewczęcych ust purpurowych dla poetów polskich.

Mało dziś jest szczerych uczuć polskich dla Polski.

---

27 Polska ma wysoce utalentowanych, nawet genialnych publicystów, tylko publicyści polscy nie mają zgoła pism szczerych i niezależnych, w których mogliby *szczerze* pisać.

---

28 Poetą być — to nerwem każdym czuć podwójnie i w głazy martwe duszę tchnąć; poetą być —

http://rcin.org.pl

to trzykroć więcej, niźli ogół, słyszeć, trzykroć dalej odeń widzieć, i wielokroć mocniej kochać, a stokroć silniej nienawidzieć.

Gdyby Polska miała dziesięciu prawdziwych poetów, toby z *miłości* ich nadludzkiej Szczęście wieczne na Ziemi polskiej się zrodziło, — toby mocarna ich *nienawiść* na śmierć zdławiła wroga Ojczyzny bez rozlewu kropli krwi, Wolność odzyskując upragnioną, — tylko, gdyby Polska Ziemia wydała dziesięciu naraz poetów prawdziwych. 29

Rozkołysał się dzwon Zygmunt na Wawelu szczycie, załkał w Polsce w cichą noc Bożego Narodzenia dzwonów król. 30

Nie przyszedł jeszcze na świat polski król — Chrystus i łaskawem okiem nie spogląda na królestwo Matki swojej.

Miejmy atoli niewzruszoną nadzieję, że nastanie ów słoneczny dzień, gdy się narodzi też na Ziemi polskiej Chrystus.

A gdy Polski Chrystus się narodzi — będą narodom innym.

---

http://rcin.org.pl

31 Zmartwychwstanie Pańskie — to święto największe *młodości.*

W święto Zmartwychwstania—jeszcze wszystko przed nami: Wiosna — marzenie nasze, i Lato — wiek dojrzały, wiek pracy owocnej, nawet Jesień złota — wypoczynek zasłużony po upojnych Wiosny dniach.

Wielka noc Zmartwychwstania Boga — to święto największe młodości i nadziei i wiary w zmartwychwstanie *nasze.*

---

32 W uroczysty powstania Wiosny dzień — w dzień Zmartwychwstania Pana — Polacy jedzą, żeby pić i piją, żeby jeść. I gdy się napiją i najedzą, ponawiają życzenia wzajemne pośród uścisków gorących i łez serdecznych — i znów al fine da capo bez miary piją i jedzą — i piją bez końca — na cześć Wiosny, na cześć Polski.

A świńska głowa, zdobiąca stół — emblemat polskiej uczty wielkanocnej — szczerzy kły w uśmiechu zadowolenia.

---

33 Choćby nasz dzwon — król-Zygmunt dzwon wzywał na święto Wiosny, przez ojców naszych

http://rcin.org.pl

oddawna upragnione — wierzajcie mi, bracia i ojcowie, że tryumfalny pochód sprawować w Polsce będzie jeden tylko władca — Przeznaczenie krwawe.

Jeśli nam przyszłość Narodu naszego leży na sercu—bądźmy przedewszystkiem szczerymi obrońcami praw do życia braci najbliższych. 34

Jednym z najpiękniejszych dla mnie wyrazów na ziemi jest „brat". 35

Nie dożyję jednak lat matuzalowych, bym mógł usłyszeć najpiękniejszą na świecie melodyę słów: „my wszyscy — bracia"...

Kochajmy dzieci. 36

Dzieci przynoszą na świat cud — niewinność, Życia najpiękniejszy kwiat.

Dzieci przynoszą na świat nam cud - wiarę w ziszczenie marzeń o doskonałości wszelkiej w potomnych naszych.

Kochajmy cud - nieskalaność imienia synów

http://rcin.org.pl

Narodu, kochajmy cud - wiarę ich w Jutro pogodne.

Ukochajmy dzieci — naszą Polskę przyszłą — lepszą od dzisiejszej.

---

37 Wszystkie żarem dyszące pieśni miłości — psalmy Dawida niczem są wobec pełnych prostoty słów Ewangelisty: — Przyjdźcie do mnie wszyscy wy, którzy w pocie czoła pracujecie... bowiem królestwo wasze nie z tego świata...

---

38 Nieprawdą jest, że życie nasze smutne.

Życiu naszemu towarzyszy wiernie wieczny śmiech boga - Szatana.

---

39 Nieszczęściem jest na Ziemi, że ludzie nie znają Boga, stokroć większem nieszczęściem jest to, iż ludzie biorą dziś za Boga to, co zgoła Bogiem nie było i nie jest.

---

40 Przed wielu wiekami, w obcej nam ziemi nauczał przemądry Ramakriszna: jako lampa palić

http://rcin.org.pl

się nie może bez ognia, tako też człowiek żyć nie może bez Boga.

Dziś — w wieku elektryczności — palą się lampy bez ognia i — żyją ludzie bez Boga, w naszej ziemi.

Częściej w pustym kościele znajdziemy Boga, niźli w przepełnionym. 41

Bóg pono jest dobrego serca — wiele przebacza pokornym. 42

Natura drwi z dobroci — i na wszystkie czyny dumnych jako też pokornych odpowiada zawsze nieubłaganą konsekwencyą — *przeznaczeniem.*

Wołają wciąż wkoło ludzie, iż jednego tylko *Boga* się boją. 43

Ja *Boga* się nie boję, gdyż *mój* Bóg — . jest — szczytem sprawiedliwości

Psa złego nawet nigdym się nie bał, ani innych „złych mocy".

http://rcin.org.pl

Jednego się tylko na ziemi boję — brata-człowieka, którego podłości i złości nie masz granic, ani miary.

---

44 Dla wielu religia jest tylko polisą asekuracyjną na wypadek przykrości na tamtym świecie.

---

45 Wszechwładny Król na ziemi jeden jest — Szatan, któremu moce żadne władzy odebrać nie są w stanie.

---

46 Człowiek religijny jest tylko ten człowiek — który w pokorze ducha i w rezygnacyi niesie na sobie wszystkie ciężary i obowiązki, radości zaś i słodycze życia tego odkładając do życia na tamtym świecie.

---

47 Ruskin powiada: kto ma w życiu swojem religię na drugim planie, ten nie ma żadnej religii.

Powiedzcie mi szczerze, Polacy, kto dziś wśród nas ma religię, choćby na drugim planie, skoro nawet kapłani nasi, którzy przedewszystkiem służyć

http://rcin.org.pl

winni religii i kościołowi, żyją dziś, jak widzimy, bez kościoła i religii.

Największym idealistą jest Bóg, bowiem ideału swego poszukał 48
się w najdoskonalszych tworach, jego znalazł w najmniej doskonałym tworze swym — człowieku.

Boga na ziemi naśladują tylko matki i poeci, (słowy) często w najmniej idealnych tworach widzą zawsze prawdziwe ideały.

Upadła Polska w kankanie rozwydrzonych 49
panów.

I już się nie podniesie więcej — warty bowiem nad upadłą zaciągnęło *mieszczaństwo* gnuśne.

Kiedy *Lud* dojdzie do słowa — karta Świata 50
zamieni się na ścierkę.

---

http://rcin.org.pl

51 Bójmy się budzącego się do życia chłopa. Albowiem, z chwilą, kiedy z mroków chłop wyjdzie na świat i okiem ciekawem rzuci poza kraty niewoli wiecznej na jasne wolności słońce, — chłop, jako mityczny ów słowiański „griaduszczyj cham", odrzuci brutalnie kulturę szlachetnych wysiłków wstecz na setki lat.

---

52 Żaden wróg gnębić nawet nie usiłował mię w tym stopniu, w jakim gnębi i gnębić będzie ohyda Polski dzisiejszej — bezmyślność sytego mieszczaństwa.

---

53 Poeta wolny cudnego kraju chryzantemów rozgłośnie woła:

Nie sztuka umrzeć, sztuka żyć.

Polak niewolny ze łzami biada: nie sztuka żyć, sztuka umrzeć.

---

54 Jeszcze tak niedawno były dni, kiedyście mię, «słowiańscy bracia», z nienawiścią wrażą do bezsłonecznych lochów wtrącić usiłowali, iżem głosił wkoło, nieopatrzny, że najpiękniejsza z cór Słowiańskich —

http://rcin.org.pl

Polska – choć w letargu – nie umrze, a powstanie i żyć będzie po wsze czasy, jako promienne słońce młode.

A dziś powiadam wam, «bracia – słowianie», nienawiści pianę od ust zetrzyjcie waszych i spokojnie śpijcie na zdobytych puchach, z letargu bowiem zbudzić się nie dadzą Polsce właśni jej synowie gnuśni.

Biada Polsce, w której *młodzież* ma wszystkie wady starych, a *starzy* posiadają wszystkie ułomności młodych. 55

Na łąkach żyznych Polski widzę dziś stado mnogie pasących się osłów — i łzy mam nieukojone w oczach, gdy myślę o przebudzeniu uśpionych rycerzy władnej Polonii. 56

Przekonałem się dowodnie, iż stokroć większymi kalekami są ludzie ciemni, niźli ślepi i głuchoniemi. 57

http://rcin.org.pl

Z przerażeniem przeto patrzę na tę wielką kalek rzeszę — ciemnych braci naszych.

---

58 Dawna Polska szlachecka budowała mnogie na cześć Boga Polski świątynie.

Dzisiejsza Polska mieszczańska buduje bary i kinematografy ogłupiające, teatrzyki i cukiernie bez liku, szlachta zaś i arystokracya wznosi wyłącznie stajnie, koszary - domy dochodowe i hotele dla komiwojażerów.

Powiedzcież mi, kiedy Polska zdobędzie się na kulturę i zacznie budować szkoły i szpitale?!...

---

59 Kiedy masz bronić jakiej sprawy w tłumie wielkim — krzycz jaknajgłośniej. Słów bowiem twoich zbiegowisko nie zrozumie, lecz będzie przekonane niezawodnie, iż skoro tak rozgłośnie i namiętnie gardłujesz, musisz mieć racyę największą, zwłaszcza, jeśliś nie zapomniał mowy naszpikować gęsto: „ojczyznami", „poświęceniami", „amarantami" i innemi „świętościami".

Dowodnie przekonały mię o tem nasze zebrania „narodowe".

---

http://rcin.org.pl

Mędrzec Dyogenes zwykł był zaczynać nauki swoje od słów: tylko ten jest, zaiste, wolny, kto zawżdy gotów jest umrzeć za swoją wolność. 60

Gdy się wśród nas rozglądam wokoło — nie widzę wolnego.

Wielki francuz Molier ongi mawiał, iż straconym zwykle miewał dzień, kiedy wcale się nie śmiał. 61

Wskażcie mi dziś Polaka, aby, gdy okiem powiedzie po Ziemi Polskiej, śmiech i radość miał na twarzy swej.

Winniście mieć takich tylko wrogów, których nienawidzieć można, nie zaś którymi gardzić należy: winniście być dumni z wroga swego — tako rzecze Zaratustra. 62

Biedni dziś Polacy — nieznający dumy i nienawiści!...

Najwięksi paryasi Życia są owi, którzy, opłakując przeszłość, żalą się na teraźniejszość i rezygnują z wszelkiej nadziei na jutro jaśniejsze. 63

---

http://rcin.org.pl

64 Na zagładę skazan rab, który oczy zamyka na blaski wschodzącego słońca i woła, iż nocy mroki dlań zapadły na wieki wieczne.

---

65 My — „inteligencya" polska — nie lubimy myśleć, bowiem myśl tworzy wnioski, wnioski zaś wymagają wprowadzenia ich w czyn. A my — bezwolni — wolimy ręce opuścić bezwładnie, niźli jąć się czynów pro domo et Patria.

„Myśl, która nie została w czyn zmieniona, nie warta jest, by w głowie ludzkiej powstała".

---

66 Polska *dawna* zginęła, iż stokroć więcej miała otwartych gardzieli, niźli głów otwartych i rąk silnych do jej obrony.

Polska *dzisiejsza* nie podniesie się — nie ma już głów polskich do jej odbudowy, pozostały w niej tylko gardła ochrypnięte od syku nienawiści bratniej i ręce wyciągnięte do zaborców po jałmużnę.

---

67 Innaby dziś była Polska Ziemia, gdyby jej sy-

http://rcin.org.pl

nowie *umieli* w sobie odnaleźć dumę — i zachować wrodzony każdemu z nich *talent*. Lecz w Polsce dzisiejszej każdy z jej synów nie na swojem znajduje się miejscu: — urodzony kaznodzieja płomienny jest dziś kuplecistą w tinglu; urodzony adwokat jest policyantem, a policyant poetą; lekarz jest muzykiem w kawiarni lub w cyrku linoskoczkiem, zaś linoskoczek redaktorem i augurem Moralności; analfabeta i tragarz kolejowy jest profesorem lub dyrektorem instytucyi społecznej; uczony i filozof — aptekarzem albo konduktorem; poeta — agentem od brazylijskich ubezpieczeń na życie i od ogłoszeń niepolskich, — miernota zaś wszelka na Jutro Polski plująca, dziś jest „przedstawicielem" i „obrońcą spraw polskich" samozwańczym, lecz nadającym ton życiu dzięki bezwoli społeczeństwa.

Innaby dziś Polska była, gdyby umiała odnaleźć w sobie dumę, ojców swoich ducha i wrodzony talent twórczy.

O szczęśliwych narodach historya nie mówi nic. *68*

O królu dobrym zarówno o dobrej matronie nikt nic nie powinien mówić — zwykle mawiał dobry król belgów Leopold.

http://rcin.org.pl

O polskim narodzie historya mówi i mówić będzie — to dobrze, lecz, że o polakach świat mówi ciągle, nazbyt często niedobrze — to o ich dobroci nie świadczy dobrze.

---

69 *Każde* zwierzę szlachetniejsze broni legowiska swego zajadle.

Niejeden człowiek - polak sprzedaje swoje legowisko - ziemię rodzinną, krwią ojców i dziadów zroszoną, sprzedaje za ruble, korony i marki. . . . . .

---

70 Polska Mądrość zasnęła na łożu gnuśności.

A gdy Mądrość Polska się ocknie z długiego snu i zapanuje na Świecie — karta Europy się zmieni niezawodnie.

---

71 Ongi ta sławna bitna szlachta polska więcej poświęcała czasu pijatykom i ucztom, niźli myślom.

Dziś Polacy więcej i lepiej piją i jedzą, lecz stokroć jeszcze mniej myślą o Polsce, niźli myśleli ich ojce i dziady.

http://rcin.org.pl

Myśli przeto dziś w Polsce już nie odnajdziesz, a jeżeli odnajdziesz, to odnajdziesz ją tylko w żołądku o swoim żołądku.

Dziwna rzecz, że ludzie, często nawet o wielkim umyśle i talencie taką wartość przywiązują do *opinii ogółu* — przecież wiedzieć powinni, że opinię wytwarza bezwzględna większość, wszyscy zaś widzimy, iż w *ogóle* wielokrotnie jest więcej ludzi głupich, niźli mądrych. 72

Gdy pasterz zagniewa się na stado, daje mu na przewodnika ślepego barana — czytam w Talmudzie. 73

Czy nasi synowie dożyją chwili, kiedy Pasterz Polski przestanie się gniewać na stado swoje?...

Przeraża mię myśl krwawa, iż Polska dzisiaj jest jak drzewo, którego wierzchołek piorun złamał:—jeśli nie uschnie, to w krzak skarlały się rozpełznie po ziemi. 74

---

http://rcin.org.pl

75 „Gdzie przemoc uciska, tam bunt jest cnotą" — dewizą było całego życia ojców naszych i dziadów.

Dziś skarlałym i gnuśnym synom i wnukom świat powtarza słowa: „Podli w nieszczęściu, dumni w powodzeniu — nie umiecie ani służyć, ani panować", słowa, które powiedział przed wielu laty pewien zwycięzca do synów narodu, który lekkomyślnie stracił swoją niepodległość.

---

76 Polska ongi miała *zawiele* buty, rozpusty i lekkomyślności.

Polska dziś ma *zamało* chleba, koszul i inteligencyi.

---

77 Zgrzybiały druid — ostatni kapłan wierny ołtarzy bóstwa Polonii — we wzgardzie do końca swoich dni mieć będzie gnuśnych kapłanów ołtarza Znicza, bóstwa przysionka świątyni bogini Polonii, iż pozwolili ogniom w świętym przysionku zagasnąć.

.....

Dziś tylko ci wyznawcy bóstwa Polonii, którzy wiernie przechowali w głębinach duszy nakazy oj-

http://rcin.org.pl

ców, wiedzeni sercem, w mroku ginącym przysionku odnajdują drzwi do świątyni Polonii, w której koją wszystkie rany, otrzymane w walce nieustannej o nieskalaność jej i nową moc zyskują na walki nowe.

Nieprzeliczone rzesze synów Polski walczą dziś tylko o pawie pióra i pełne koryta, niepomni czarów strzelistych arkad świątyni Polonii.

Polska *dawna* była owym mitycznym krajem, w którym rzeki płynęły mlekiem i miodem. *78*

Polski *dzisiejszej* córy i synowie nie mają co do ust włożyć.

Nie grzechy wasze — wasze przestawanie na małem woła do nieba, wasze skąpstwo nawet w grzechu, — oto co woła do nieba o pomstę! — — tako powinien wołać Zaratustra bez ustanku na każdem skrzyżowaniu dróg w szerokiej Polsce. *79*

Judasz z Iskarjotu stworzył przed wiekami nową szkołę pocałunków. *80*

http://rcin.org.pl

Jego szkoła dziś ma największą liczbę swych wyznawców w Polsce, z bólem wyznaję — większą, niźli w jakimkolwiek Świata narodzie, wielokrotnie większym od polskiego.

I w Polsce więcej dziś pocałunków judaszowskich, niźli miłosnych i przyjacielskich.

---

81 Kiedy rządy kraju oparte są na podstawach sprawiedliwych i mądrych, to wstyd wielki, jeśli istnieje w kraju ubóstwo i nędza.

Kiedy rządy kraju nie opierają się na zasadach sprawiedliwości i rozumu — bardziej się jeszcze wstydzić w nim należy zaszczytów i bogactw.

---

82 Wróg wszelki rad jest dziś, iż synowie właśni do lupanaru zamknęli Polskę na uciechę sprośnej gawiedzi mieszczan.

---

83 Zbyt wcześnie synowie Izraela do Polski zastosowali słowa Talmudu: tylko ten naród można zwyciężyć, który strącił z piedestałów swoje bóstwa — ideały narodowe i jego o Jutrze śnienia.

Nowi wrogowie Polski — zaprawdę mówię

http://rcin.org.pl

wam, iż synom Polski ni wy — ni inni wrogowie śnić o jasnem Jutrze nie zakażecie, jeno tylko nakażecie — otworzyć oczy i zaliczyć was do szeregu wrogów jawnych Ziemi Polskiej, albowiem gorszy jest dla Polski jeden wróg ukryty, niźli trzej jawni.

Polska będzie władna, jako owo mistyczne królestwo Słońca, gdy na jej zstąpi ziemię od wielu lat Mesyasz oczekiwany — i po ziemi polskiej rozproszone syny izraelskie precz wywiedzie za morza do ziemi im obiecanej. 84

Polak to ów człowiek, który żyćby nie mógł bez stawiania ołtarzy bóstwom, zwłaszcza kobiecie — choćby własnej kucharce. 85

Polak to ów człowiek, który najwspanialsze ołtarze, przezeń wzniesione, rychło równa z ziemią.

I niema na świecie narodu, któryby tak prędko wznosił ołtarze, aby się od nich wnet odwrócić ku innym.

Tak zwane dzisiaj „Królestwo Polskie" — . . 86

http://rcin.org.pl

swego życia politycznego nie mające, ma liczne partye polityczne. Jest to objaw bezprzykładny i wielka wobec Polski wina „twórców" owych partyi, ślepych i wygórowanych ambicyi ludzi, dzielących jedną wielką partyę patryotów polskich na partyjki, zawzięcie walczące o skórę niedźwiedzia, który jeszcze nie przyszedł na świat.

---

87 Polak ma w naturze swojej nadmierną wrażliwość i największą podatność do uniesień. Reakcya wciąż strąca go z nadobłocznych lotów w pył ziemi. Stąd bankructwo polskich idei, porywów, myśli, stąd rozczarowanie, wyczerpanie fizyczne i choroba ducha.

Niemiec nie zna uniesień, przeto nie zna też rozczarowań.

Francuz zaś żyje ciągle podniecony, lecz podniecenie jego i wrażliwość doprowadzone są zawsze do pewnej stałej normy, bez wielkich wzniosów i opadów, jak u polaka. Dlatego też francuz zużywa siły swoje rozumnie i nie zna bankructwa myśli i uczucia, nie zna wyczerpania i choroby ducha.

---

http://rcin.org.pl

Bezczynność, jakiej wszyscy my się oddajemy — mówię o niecałych dziesięciu tysiącach arystokracyi ducha — „inteligencyi" polskiej, — bezczynność, jakąkolwiek maskowana nazwą, nadzwyczaj prędko zużywa człowieka. Aby znieść należycie ten ciężar, należy jaknajczęściej odświeżać siły i zmieniać wszystko, co tylko można zmienić: wino, kobiety, przyjaciół i przekonania, należy wypleniać wszelkie uczucia, należy zabić myśl wszelką, przedewszystkiem myśl. 88

Tylko życie według tej metody prowadzi bez zawodu do miękich siedzeń w pierwszym rzędzie cyrku — życia narodu naszego.

Warszawa dla kąpieli ducha i dla wysokich wznoszeń sursum corda synów swoich ma dzisiaj zbyt liczne i wspaniałe świątynie: bary, kabarety, kinematografy i sprośne teatrzyki „artystyczne". 89

Zajrzyjcie: świątynie te zawsze mają tłum swoich wyznawców.

Ta sama Warszawa dzisiaj ma zawiele żebraków i dyrektorów kas pożyczkowych, analfabetów i „redaktorów", artystów i agentów ubezpieczeń, wogóle ma zawiele wszelkiej nędzy pozła-

http://rcin.org.pl

canej, a wciąż zamało ma przytułków dla idyotów, policyantów dla ochrony mienia przed złodziejami i właścicielami domów, zamało szpitali dla ubogich i ochron dla dzieci opuszczonych oraz szkół dla dzieci polskich.

Braki te wszystkie istnieją tylko z braku myśli polskiej.

---

90 Miej szmat ziemi, przez który przepływają wszystkie ścieki wsi; miej wołu bystro chodzącego w zaprzęgu i weź dziewczę, które matkę ma dobrą — a szczęśliw będziesz do końca swoich dni.

Tako rzekł Brahma i — chórem powtórzyli jego wierni wyznawcy.

Dziwne te są Indye...

Polak dzisiejszy, gdy święte słowa wyczyta o szczęśliwym człowieku, do rozpuku śmiać się będzie z głupoty bronzowoskórych Indusów: czy kto widział kiedy w Polsce na wsi rynsztoki dla ścieków okolicy całej, lub wołu bystrego w chodzie, kiedy mlekodajne krowy nogi ledwo powłóczą z głodu, albo widział kto w Polsce dobrą teściowę?!...

Polak na wsi jest szczęśliw tylko wówczas, kiedy pójdzie na odpust lub kiermasz, sprzeda przychówek i upije się śmiertelnie.

---

http://rcin.org.pl

Jeżeliś nie umiał zdobyć w życiu własnego majątku, trzymaj się, aby beztroskliwie żyć, jaknajdłużej klamki bogacza. 91

A jeszcze tak łatwo dziś zdobyć majątek w Polsce: żyj, bracie, tylko przez pół roku jak świnia. A potem — potem do nowego życia tak się przyzwyczaisz, że powrócić do roli starej nie zechcesz zgoła, zdobywając, naturalnie, majątek pożądany. Otoczenie nasze najlepiej potwierdza słowa te.

Jedną mam tylko wiarę w życiu, że *Jutro* pokolenia wschodzącego będzie stokroć lepsze, niźli *Dziś* pokolenia schodzącego. 92

Jutro to lepsze zawdzięczać będzie wschodzące pokolenie jednak nie nam, z drogi mu schodzącym, lecz zawdzięczać będzie tylko sobie — swojej sile: w jedności myśli i uczuć, w łączności celów i pięści.

Moralności niema dziś na Świecie, pozostała tylko jej forma — pozory. Moralność dawna powędrowała już do rupieci do starego lamusu. 93

Moralni w Polsce są dziś tylko jedni—z przykrej konieczności: większość — w obawie policyi,

http://rcin.org.pl

sądów i kijów, mniejszość — ze strachu wobec opinii społecznej, tylko wyjątki — w ucieczce przed piekłem.

---

94 U nas — w Polsce — najwięksi moralizatorzy są ci, którzy sami w życiu nie uznają żadnej moralności.

Powiedzcie mi, jaki rezultat dać może praca nauczyciela, który sam pisać i czytać nie umie?!...

---

95 W Polsce najlepiej żyją bezwstydni wyznawcy Mamony, podli ludzie niemający nic świętego, chytrzy kłamcy i gnuśni próżniacy.

W Polsce zatrudno dziś jest żyć człowiekowi, dążącemu ku odwiecznym ideałom, człowiekowi cichej duszy gołębiej, człowiekowi wiedzy prawdziwej i pracy szlachetnej.

---

96 Gdy u nas pójdziesz prostą drogą prawdy, rychło zyskasz miano wroga społeczeństwa, nawet złodzieja.

Idź, bracie Polaku, krętą drogą fałszu i krzy-

http://rcin.org.pl

wdy ludzkiej — wnet wyjdziesz na szeroki gościniec, prowadzący ku czci ogółu i szerokiemu uznaniu twoich cnót obywatelskich.

---

97 Człowiek mądry nie zna mowy długiej; słowa uczonego zawsze zwięzłe i krótkie.

W Polsce dziś każdemu głupcowi, gdy świadom jest powyższej prawdy, niezbyt trudno zyskać sławę bardzo rozsądnego patryoty, jeżeli, przywdziawszy odpowiedniej barwy liberyę, umie w porę milczeć, a potem jeszcze łatwiej zdobyć miano mądrego, nawet uczonego temu z nich, kto nigdy ust nie otworzy publicznie.

---

98 Bądź anarchistą z anarchistami, czarnosecińcem między czarnosecińcami, policyantem wśród policyantów — posiądziesz niezawodnie ideał współżycia dzisiejszego — i będzie ci dobrze w tej naszej Polsce.

---

99 Abyś tylko chciał, bracie, wyrobić w sobie, choćby wysiłkiem najkrwawszym, serce czyste

http://rcin.org.pl

i sprawiedliwe — owoce twojej pracy społecznej pozostawisz potomnym niezawodnie.

---

100 My wszyscy dziś jesteśmy Judasze: nie wierzymy w swego Chrystusa — a wciąż Go sprzedajemy.

---

101 Z bólem zapisuję, iż w Polsce (stokroć częściej, niż w krajach innych) wokoło słyszymy: „serdecznie się cieszę" i „współczuję serdecznie", — albowiem mówią to zwykle ludzie bez serca.

Ludzie, zdobiący mowę swą codzienną niezwykłymi kwiatami słów oraz ludzie zbyt uprzejmi i przesadnie wytworni wobec innych — nigdy nie mieli dobroci serca, również nie mają cnoty ukochania bliźniego swego.

---

102 Jeśli milczenie, jak mówią filozofowie, przystoi mądremu, to, chyba, stokroć bardziej przystoi ono głupiemu.

Spróbujcie jednak przekonać polaka o potrze-

http://rcin.org.pl

bie ukochania cnoty milczenia, a więcej będziecie mieli guzów na głowie, niźli ma wyznawców ta teza.

Gdy drwisz — zdobywasz wyższość umysłu nad sercem. 103

.....

Nie drwij nigdy, bracie, z brata swego—drwij tylko ze swego wroga. Chociaż, chociaż ojce twoi dla wroga zamiast drwin broń zawsze mieli pod ręką.

Tłum ludzi to stado owiec, które winno mieć dobrych pasterzy i czujne psy. 104

Gdy stado dobrych stróży ma, pójdzie wszędzie, dokąd oni je skierują.

Nie szukałem nigdy *Szczęścia* w życiu, gdyż od kolebki mi twierdzono wciąż, iż zdobędę prawdziwe szczęście niepodzielnie w dniu owym, kiedy wywalczę *spokój duszy*. 105

Dusza Polska spokoju dziś nie odnajdzie. Bo pamięć wieczna o Przeszłości legendarnej i tęsknica krwawa do lotów orlich ponad góry pań-

http://rcin.org.pl

stwa Przyszłości upragnionej — spokoju ani na chwilę nie niesie duszy polskiej.

---

106 Sławny Harun-al-Raszyd wyliczył szczęśliwych dni w swojem bajecznem życiu tylko trzynaście.

Kto dziś z nas w Polsce wyliczy ze swego życia choć jeden dzień szczęśliwy zupełnie?...

---

107 Szczęśliwym prawdziwie na ziemi jest — pono — tylko ten, któremu żyć sądzono bez otoczenia ludzi głupich.

Ta jest przyczyna, iż tak mało w Polsce szczęśliwych.

---

108 Biada narodom, którymi rządzi pajdokracya.

---

109 Gdym do Prawdy bram prowadzić was chciał i do ołtarzy Piękna tęcz gdym wzywał was, odbiegliście wszyscy odemnie.

http://rcin.org.pl

A kiedym zapowiedział wyprawę po zdobycz złotego państwa Mamony — wnet morze głów zakołysało się przedemną.

I usprawiedliwiliście przysłowie polskie: gdzie worek duży jak cielę, tam są liczni przyjaciele.

Gdym chciał wejść na wyniosłą wieżę świątyni myśli — *duszy* człowieka, gdym chciał z wyżyn królestwa marzeń zejść po przeczystych stopniach z alabastrów do doliny uczuć *serca*, — — potężne wichry się zrywały wnet z pomiędzy filarów i krużganków niezliczonych barów wiedeńskich i kinematografów amerykańsko-berlińskich— świątyń ducha XX wieku — i wzgardę mi niosły „dusz" niezliczonych tysięcy, wyjałowionych dla myśli polskiej i dla polskich uczuć. „ „ o

---

Gdybym w szerokiej Polsce naszej znalazł choć jedną duszę bratnią, którąby głębią swej duszy chciała odczuć duszę moją i ze mną pod wodzą Miłości na tryumf pójść, — zdobyłbym wam upragnioną Wolność — bez rozlewu jednej kropli krwi. „ „ „

---

http://rcin.org.pl

112 Ile razy zetknę się z rzeczywistemi rzeczami, opadają mi skrzydła i jestem smutny, jak gdybym miał umrzeć, — tak żalił się twórca „W Szwajcaryi".

Kiedy ogarniamy swą myślą Polskę dzisiejszą, wołać musimy za psalmistą, iż „ustały oczy, czekając obietnicy Twojej, Panie, powiedz: kiedyż pocieszysz?"...

I „usłyszał Pan wołanie", „dziwne okazał miłosierdzie swe" i „zaprowadził na Górę Oliwną".

I jako Chrystus na Oliwnej Górze krwią się pocimy dzisiaj my — Polacy i serce nasze postokroć obumiera z bólu dzisiejszego i z trwogi przed jutrem.

---

113 Schodzące pokolenie w mrokach ginie głuche, niechaj wschodzące usłyszy krzyk tej Ziemi naszej:

— Słońca!... Słońca!!... Słońca!!...

A gdy pokolenie wschodzące usłyszy i wołania Ziemi usłucha — mocą dusz swoich i serc, zlanych w jedną potęgę nadludzką, rozedrze opony mroczne od brzega do brzega, któremi przemoc niebo przysłoniła — i zajaśnieją na Ziemi naszej promienie stutęczne Słońca — Wolności.

---

http://rcin.org.pl

O CZŁOWIEKU. II

Nie wiem, gdzie jest prawda,
lecz wiem, gdzie jej niema.

http://rcin.org.pl

http://rcin.org.pl

W *samotni* żyję jak mądry Brahma - bóg w świątyni swej, *we dwoje* — jako bogowie beztroskliwi na Olimpu szczycie, *we trzech* — żyję by w sielance cudnej wsi w wiosny polskiej czas; lecz gdy jest *więcej*, niźli troje — wnet zgiełkliwe targowisko w jasyr mieszczański bierze wszystkich nas. 114

Mądrej mowy słuchają z przyjemnością tylko mądrzy. 115

Ta jest przyczyna, iż tak nielicznych słuchaczy zwykle mają mądrzy.

Gdy cię zdławią objęcia wampirowe Szarzyzny, ostatnim wysiłkiem wyrwij się z nich i w gąszczach się skryj cichego ogrodu Samotności, gdzie straż wierną sprawuje Milczenie. I stamtąd już nigdy na Świat zgiełkliwy nie wyjrzysz, i świat nowy duch twój stworzy, gdyż królem będziesz potężnym, — prawdę bowiem Ibsen mówi, iż najsilniejszy człowiek na ziemi — samotny. 116

---

http://rcin.org.pl

117 Człowiek, który z samotni rwie się do ludzi, któremu dusza sam-na-sam nie ma nic do powiedzenia, człowiek, niewolnik wszelkich namiętności — duszy nie ma wolnej.

Taki człowiek patrzy, a nie widzi, kiedy słucha — nie słyszy, i rozkosze gdy zdobywa — czaru głębi ich nie wyczuwa.

Policzmy blizkich naszych, którzy rozkosz mają, gdy żyją zdala od ludzi, w towarzystwie tylko swoich myśli i duszy swojej.

---

118 Są w życiu człowieka chwile, gdy samotność Duszy na krzyżu sam-na-sam rozpiętej, droższą mu jest, niźli najpłomienniejszych słów refrainy o Wolności.

---

119 A gdy ci, bracie, żal serce ściśnie, iż nie masz przyjaciela żadnego, jak ja, jeno tylko nieprzyjaciół, jak ja, — wyryj w głębi serca słowa mądrego Leona XIII:

Atakowany dzień w dzień, ja się nigdy nie bronię. Przez takie ostrzeliwanie człowiek staje się sławniejszym, lepszym, bardziej skrystalizowanym, bardziej samodzielnym, większym. *Przyja-*

http://rcin.org.pl

ciele nie przynoszą pożytku — wrogowie umieszczają cię na dzwonie świata.

Słowa prawdy zbyt często nie są przyjemne. 120
Przyjemne słowa zbyt rzadko są słowami prawdy.

Prawda istnieje tylko jedna: niema na Ziemi 121
prawdy, bowiem Prawda *dzisiejsza* — to fałsz jeszcze *wczoraj* nie zdemaskowany.

Prawda jest naga. 122
Nic dziwnego, iż tak bardzo wielu ludzi ją omija — przez wrodzoną pruderyę.

Co to jest *sztuka?* 123
Sztuka jest prawdą i pięknem.
Ponieważ prawdy i piękna niema na ziemi — przeto prawda i piękno jest sztuką.

---

http://rcin.org.pl

124 Nie wiem, gdzie *jest* prawda, lecz wiem, gdzie jej *niema*.

---

125 I mówię wam: — wierzyć dziś każdemu — to naiwności szczyt; nie wierzyć znów nikomu — to głupota jawna; nie dowierzać zaś samemu sobie — to już krok pierwszy do świątyni Mądrości bram.

---

126 Młodość nie jest szczęśliwa.

Młodość wszelka ma morze pragnień. A od pragnień morza brzegów świat tęsknic nieukojonych rozpoczyna królestwo swoje. A królestwo tęsknic, upragnień świat — to cierpienie wieczne.

Młodość nie jest szczęśliwa.

---

127 Młodość jest gorsza, niźli starość, albowiem starość na nas czeka cierpliwie i do nas przyjdzie niezawodnie, młodość zaś zbyt prędko nas porzuca i już za skarby żadne nie powraca.

---

http://rcin.org.pl

Młodość ludzka błądzi, starość sądzi, a dojrzałość w porę idzie po ów jeden życia owoc cudny — Miłość. 128

Kres młodości stawia chwila, kiedy pragnienia kapitulują w obawie przed nieznanem jutrem. 129

Szczerzy przyjaciele są tylko ci, którzy mają jedną wspólną kieszeń — pustą. 130

Głupi człowiek głośno zawsze zapowiada, co zdziała jutro, mądry zaś mówi tylko o tem, czego dokonał ongi. 131

Mądra rada jest droga, zła jednak bywa często znacznie jeszcze droższa. 132

Kto cię obmawia potajemnie, lęka się ciebie, a kto cię chwali w oczy, pogardza tobą. 133

---

http://rcin.org.pl

134 Mężny Achilles otrzymał przy podziale łupów wojennych w zdobytem mieście piękną Blizendę, lecz wnet zmuszony był według rozkazu odstąpić ją swemu dowódcy Agamemnonowi.

Ten fakt niezbicie dowodzi, że nawet w tak bardzo odległych czasach zwierzchnicy już lubili, gdy ich podwładni miewali piękne kobiety.

---

135 Nieśmiertelny Charon wymagał od osoby całego obola za przewóz do królestwa zmarłych przez wązką rzekę Letę.

To dowodzi, iż nawet w czasach zamierzchłych już musieli ludzie opłacać się na każdym kroku nie tylko za życia, lecz nawet po śmierci.

---

136 Nie kop dołu pod bliźnim swoim — to jest przykazanie ludzkie, które bardziej i bardziej tonie dziś w morzu Zapomnienia.

Blizkie są dni, kiedy to przykazanie w Polsce wspominać będą tylko grabarze jedni w dniu pogrzebu swego.

---

http://rcin.org.pl

Kto przepłynął Morze wszerz i wzdłuż, ten nie zaśnie na posłaniu z róż w cieniu palm czy nadbrzeżnych skał, bo wołać go wiecznie będzie czar Morza — południa seledynów cisza, zwrotników szały burz i cud północy wielkich zórz. 137

.....

Kto w kraju Wolności żył, ten w niewoli wiecznie do woli będzie się rwał i o niej tylko śnił.

Nie pożądaj osła bliźniego swego, nie wypada wszak gentlemanowi mieć do czynienia z osłami. 138

Niejeden zawdzięcza ojcu swemu majątek, majątkowi żonę, żonie stanowisko, a stanowisku— rozum. 139

Avanti! — naprzód, a prędziej! — to hasło dni naszych. 140

Czas — pan dni, zgrzybiały w wiecznej wędrówce, z nieposilnym ciężarem wielu wieków na barkach czy może być młodzieńczy „sempre avanti"?!...

http://rcin.org.pl

S. HERBACZEWSKI

141 Gdyby męczennicy fanatyczni wiedzieli, z jaką łatwością przychodzi z biegiem czasu zmiana przekonań najświętszych — toby nie było do dziś w historyi wieków Europy ani jednego spalonego na stosie.

---

142 Dziś Świat bezwzględnie precz serce odrzuca, rządzi się głównie kieszenią.

Zapominamy jednak, że wszystkie najszczytniejsze w dziejach Świata myśli *zawsze* powstawały w sercu.

---

143 Rozum często pozbawia człowieka uczucia, uczucie pozbawia człowieka stokroć częściej rozumu.

Rozum i serce w wiecznej zgodzie mają tylko ludzie bardzo szarzy.

---

144 Człowiek zbadał i poznał wszystko, od mikrokosmów do planet włącznie.

Atoli, jak powstaje najbarwniejsze i najbliższe nam *Ja*, jak ono rośnie, rozwija się, kwitnie, okwita i zamiera — człowiek prawie nic nie wie.

http://rcin.org.pl

I pozostaje przepaścią niezgłębioną od wieków to ludzkie *Ja*, i bardziej jeszcze mroczną przepaścią — nasze Ja własne.

I dopiero wiek nasz zaczyna nieśmiało tworzyć wyprawy naukowe do zbadania krainy tajemniczej, zwanej *Ja*.

Prawdziwi poeci duszę naszą napełniają wstrętem do szarej prozy, natomiast poeci marni zmuszają nas do ucieczki bezpowrotnej z jasnego państwa Poezyi. *145*

Życie nasze jest to wzrost powolny czynów kosztem szalonego obniżania się uczuć. *146*

Wielu ludzi nie popełnia wielkich głupstw jedynie dlatego, iż zamało mają do tego rozumu. *147*

Nie wiara jest ślepa, ślepa jest niewiara. *148*

.....

Nie ludzie są źli, złe są nie ludzi instynkta zwierzęce, w ludziach po przodkach pozostałe.

---

http://rcin.org.pl

149 Szczyt cnoty społecznej posiądzie tylko ten, który bez świadków będzie czynił to, co z duszy pragnąłby czynić na oczach całego ogółu.

---

150 Wielu ludzi niesie innym *dobro*, by potem bezkarnie czynić *zło*.

---

151 Wszystkie rozkosze świata kupić możemy, lecz ani jednego cierpienia swego nie jesteśmy w stanie odsprzedać.

---

152 Abyśmy nie zatracili do szczętu skarbów duszy, ginącej w trujących oparach dzisiejszej literatury, nie bierzmy nigdy do rąk płodów prasy codziennej.

---

153 Kto zwycięża innych — jest silny.
Kto przezwycięża siebie samego — jest potężny.

---

154 Uczucie ślepo kieruje popędem serca i pro-

http://rcin.org.pl

wadzi za sobą człowieka, czasem na tryumf, częściej na zatracenie.

Rozum sprowadza rozważnie człowiekowi bardzo często syte życie, jednak jeszcze częściej głód serca i pustkę duszy.

Karykatura i parodya to jedyny probierz popularności wybitniejszego w szarem życiu człowieka. 155

.....

Człowiek wybitny, chcący żyć dla siebie i dla dobra ogółu — nie uznaje autobiografii.

Autobiografia to odmiana samobójstwa.

Mądrego nic nie ujdzie *uwagi*, głupi o wszystkiem robi swoje *uwagi*. 156

W walce życiowej zwyciężają przeważnie nie tęgie głowy, lecz tęgie plecy. 157

---

http://rcin.org.pl

S. HERBACZEWSKI

158 Bogom porwaną twórczość tylko twórca zachowa ów, który ze zgiełku targowiska Życia w krainę Samotności ucieknie niepowrotnie.

---

159 Nie cieszmy się, gdy kto z blizkich z ziemi szarej spadnie nizko.

Przypomnijmy, że i niedościgłe gwiazdy, na firmamencie niebnym zawieszone, spadają często.

---

160 Nasze pogrzebowe ceremonie przydługie wymyślone zostały z iście chińską perwersyą tylko dla zamaskowania braku szczerego żalu za zmarłym.

---

161 Jeśli chcemy coś zgłębić do dna, musimy wprzód się wznieść na wyżyny.

---

162 Człowiek dorosły, jako niemowlę, zwykle nie wie dobrze, czego pragnie, ale zawsze doskonale wie, czego nie chce.

---

http://rcin.org.pl

Zwierzęta nigdy nie naśladują ludzi. Na każdym zaś kroku widzimy, jak ludzie naśladują zwierzęta. 163

Słoń boi się człowieka, bo nie zna swojej siły. Człowiek, który zna swoją siłę — siłę ducha — choć ma słabe pięści, niczego się nie boi. 164

Syn słonia zawsze bez wyjątku słoń, syn orła — zawsze orzeł, tylko z dzieci człowieka moglibyśmy utworzyć całe menażerye — każdy wszak z nas zna pomiędzy ludźmi mnogich osłów, baranów albo kundli, gęsi, tchórzów, świnie lub lamparty. 165

Gdybyśmy chcieli wiedzieć i pamiętać, że człowiek każdy w czynach swoich i postępkach rządzi się nieubłaganą zasadą: zawsze i wszystko co najlepsze dla siebie samego, — toby nie było na świecie ni złości, ni nienawiści, ni krwi rozlewu. 166

---

http://rcin.org.pl

167 Kochaj bliźniego swego — i bądź zdala od niego, jeśli kochasz siebie samego.

---

168 Publiczność, nawet najgłupsza, jest zawsze bardziej szlachetna, niźli krytycy. Stąd ciągły dysonans w ocenie tworu między publicznością a krytykami.

---

169 Nigdy życie nie przystosowuje warunków swoich do ludzi, tylko ludzie muszą stosować się do warunków życia. Stąd tak przerażająco mała liczba ludzi zadowolonych ze swoich warunków życia.

---

170 Po spędzeniu wieczoru w towarzystwie abstynentów poczwórnych (zaliczam tu w pierwszej linii abstynentów myśli) człowiek normalny — nie abstynent musi uciec do szynku.

---

171 Ludzie silni mają silny altruizm i silną dobroć.

http://rcin.org.pl

Ludzie słabi mają silny egoizm i silną złość.

Wiedzieć, że wiesz to, co wiesz, i wiedzieć, że nie wiesz tego, czego nie wiesz, — wiedz, że to najwyższa wiedza. *172*

To jeszcze nie racya, że masz rację — umiej tę rację uzasadnić mocną oracyą, lub... pięści twej racyą. *173*

Gdy ujrzysz silnego, całą siłą dąż za tym silnym. A kiedy cię silny odpędzi siłą swą od siebie precz — szukaj usilnie innego silnego, wiedz bowiem, bezsilny bracie, że siła pięści jeszcze bez wysiłku silnie rządzi światem. *174*

Człowieka sprawiedliwie sądzić może tylko równy. *175*

Dawniej żaliłem się gorzko, że nikt z blizkich nie uczynił mi nic dobrego. *176*

http://rcin.org.pl

Dziś się raduję szczerze, bo nie znam przykrego obowiązku wdzięczności.

---

177 O szczęściu w życiu, o przyszłości całej stanowi chwila jedna, trzeba tylko wyczuć chwilę tę — i śmiało ją uchwycić, by szczęśliwym w życiu być i... mądrym.

---

178 Szczęście *ludzkie* to jedno ogniwo mąk, przetykane perłami radości.

Szczęście *ziemskie* to cisza lśniących zieloną pleśnią bagnisk, co przytuliskiem są gadom oślizgłym, — to ohydny spokój węży sytych, zasypiających na piasku w promieniach słońca, — to martwota grodów koralowych, w głębiach oceanu dźwigniętych.

---

179 Szczęście powstaje na ziemi z jeziora krwi bratniej, bowiem, żeby jedno serce w dyamenty szczęścia ustroić się mogło, tysiąc serc innych pęknąć wprzód musi.

Nie pożądajmy szczęścia dla siebie...

---

http://rcin.org.pl

Ludzie na ziemi żyją tylko marzeniem o szczęściu, szczęścia bowiem w życiu nikt nie pozyskał jeszcze, gdyż szczęście zyskane — przestaje być szczęściem. 180

Ciężkie jest życie człowieka, który nie znał nigdy, co to jest szczęście. 181

Lecz przerażenie obłędne ogarnia człowieka, który posiadł szczęście i stracił je.

Jeżeliś nawet posiadł złoty róg ze sznurem złotym, to na cztery strony świata wołanie twoje — Szczęście odpowie tylko echem dalekiem. 182

Ostatnim wyrazem wszelkiej filozofii jest przekonanie, że szczęścia należy szukać raczej w abstrakcyjnych, niż w konkretnych rzeczach. 183

Tylko motyle, bańki mydlane, dzieci z piernikiem w ręku oraz ludzie „nie spełna rozumu"— są dziś najbliżsi wrót Szczęścia. 184

---

http://rcin.org.pl

185 Jedno tylko *Szczęście* widzę dziś: łąki przedziwne, na które światło spływa, ni dniem będące, ani nocą, i gdzie nikomu wnijść nie wolno, jeśli uprzednio życia się nie wyrzekł, jak Małgorzata z Fausta.

Te łąki Szczęścia przedziwne — to łąki Śmierci wiecznej.

---

186 Nie mówcie, że Śmierć istnieje na Ziemi.

Śmierci niema i nie było, są tylko zornych łun konania za sinym borem, za szarych gór wierchami niebotycznymi.

Gdy łuna wieczorna tam skona, wierzmy, iż nowa łuna zorna wzejdzie z pewnością na ziemię naszą i więcej przyniesie kwiecia, aniżeli owa, co już skonała.

---

187 Życie nasze warte jest śmiechu.

Więc, śmiejmy się, póki żyjemy!...

---

188 Analizując wiecznie uczucia swoje, dochodzimy do takiego stanu, że nic nie jest już w mocy bezpośrednio nas porwać, ni unieść na fali rado-

http://rcin.org.pl

ści, zapału, zachwytu. I przechodzimy przez wielkie życia ogrody, pełne barw i woni, róż ani owocu nie tykając.

Lęk miejmy śmiertelny przed analizą uczuć naszych.

Dusza nasza czasami zrywa się do czegoś wielkiego, wzniosłego, co odstrasza nas i pociąga zarazem za sobą, lecz to wszystko — głupstwo, w życiu bowiem, ogólnie biorąc, nic niema dla nas wielkiego. Marzymy, zachwycamy się, a w rezultacie jeno rozczarowanie i poczucie tragiczne bezcelowości całej tej naszej komedyi życiowej. Życie — to nie olbrzymia, to nie wielka rzecz, ale nędzna i nudna... 189

Pomimo wszystkich wytężonych usiłowań chorobliwej wyobraźni naszej, by to życie upiększyć, ono nigdy się nie zmieni. I ludzie-zwierzęta zabijać będą, męczyć jeden drugiego, a mówić jednocześnie o jasnem i wielkiem życiu, którego nigdy nie uda się im ujrzeć. I będzie tak dopóty, dopóki każdego z nas nie uciszy brutalna dłoń przerażającej śmierci. A wówczas, człowieku, odwrócisz się, spojrzenie po za sobą rzucisz, i śmiertelnie się przerazisz, że ludzie tak błądzą w walce właśnie o to nędzne życie.

---

http://rcin.org.pl

190 W wieku naszym jedynem piekłem, już za życia, jest tylko zależność człowieka od człowieka. Piekła zależności na ziemi nie zna żadne inne stworzenie.

---

191 Bądźmy ambitni — i chciejmy, aby słowa nasze zawsze były lepsze, niźli milczenie, które ponno jest nawet złotem.

---

192 Jedna jest rada na świecie, by nie mieć nieprzyjaciół: należy uczynić z nich przyjaciół swoich.

.....

Jeśli nie chcesz mieć wrogów — bądź zgoła bezwzględnym dla siebie i bardzo względnym dla wszystkich.

---

193 Tęsknot ból wielkością ludzi jest na ziemi.
Tylko z bólu, jak mówi filozof-poeta Krasiński, zmartwychwstaje duch.

---

194 Wielkość cierpienia nie stanowi liczba cierpiących.

---

http://rcin.org.pl

Ubóstwo mężczyznę nieraz nawet zdobi, natomiast ubóstwo nigdy nie jest do twarzy kobiecie. 195

.....

Ubóstwo i beczka Diogenesa bardzoby pociągały mężczyzn, gdyby na świecie nie istniały kobiety.

.....

Ubóstwo nasze myśli objawia się w niewolniczem hołdowaniu modzie.

Pustkę swego serca wielu ludzi bierze jako mądrość. 196

Życie jest ciężkiem jarzmem, ale nie bądźcież mi tacy tkliwi i niezdarni. Jesteśmy wszyscy bardzo zdatnymi jucznymi osłami i oślicami — tako pono rzekł kiedyś Zaratustra. 197

Biorąc przeto pod uwagę słowa mędrca, winniśmy pamiętać, iż życia nie należy się wyrzekać lekkomyślnie, gdy się ma takie zdolności wrodzone do tego życia jarzma.

---

http://rcin.org.pl

198 Nie ulega najmniejszej wątpliwości, iż wielkim był idyotą ów, który powiedział, że nadzieja jest matką głupich, opierając swoje twierdzenie li tylko na fakcie, iż sam on miał nadzieję.

Lecz smutkiem wielkim gnębić nas musi przerażający szereg liczb ze statystyki polskich wyznawców filozofii owego twórcy sławnego aforyzmu o nadziei.

Tylko prawdziwie mądrego filozofia życia polega na tem, żeby życie jego nie polegało na żadnej filozofii.

---

199 Najpierw utwory tworzą swemu twórcy sławę, potem dopiero twórca tworzy sławę swoim tworom.

.....

Żeby stworzyć rzecz silną i dobrą — trzeba najpierw samemu być serca dobrego i ducha silnego i twardo stać przed nawałnicą nerwów swoich i ohydy ludzkiej.

.....

Największy ból dla twórcy — brak bólu twórczego.

---

200 Ten tylko artysta stworzy arcydzieła, który

http://rcin.org.pl

nie ustaje w walce o zdobycie państwa Piękna i o swoje w niem obywatelstwo zaszczytne.

Artysta, który nie uznaje walki, albo ten, który walczyć nie umie, lub ten, który ustał w walce krwawej — nigdy nic już nie stworzy.

Kiedy człowieka spotka nieszczęście, każdy głupiec potrafi nieszczęście to jeszcze zwiększyć— wszak byle głupiec potrafi dolać do ognia oliwy, wszak słoniowi, gdy ugrzęźnie w bagnie, byle żaba może skoczyć na głowę. 201

Nieszczęściem ludzi XX wieku jest zatracenie wszystkich ideałów, które po sobie zostawiły nieuleczalną chorobę: pustkę w duszy i gorycz w sercu. 202

Wszystko żyjące na ziemi przeraża się myślą samą o cierpieniu, przed wielkim bólem w trwodze ucieka, i walczy obłędnie do krwi kropli ostatniej o życie swoje. 203

Tylko jedyna istota z pośród żyjących na zie-

http://rcin.org.pl

mi — jeden tylko człowiek o tem nie chce wiedzieć i z okrucieństwem największem sprawia krwawe męczarnie i śmierć fizyczną i moralną swemu bratu najbliższemu.

---

204 Są dusze ludzkie, które lęk nieprzezwyciężony uczuwają przed nadchodzącą nocą wiosenną.

W księżycową noc wiosenną po ziemi błądzą cienie dawno zatopionych w odmętach Życia przejasnych marzeń i pragnień przeczystych, stają przed oczyma by widma krwawe i jak wampiry ostatnią z serca krew wysysają.

---

205 Życie ludzkie podobnem jest wielce do gry w szachy: gdy się skończy życie czy gra — to królów oraz królowe narówni z pionkami szarymi chowają zwykle razem — w jednem miejscu.

---

206 Samotność udoskonala mędrców, a głupców jeszcze bardziej ogłupia.

---

http://rcin.org.pl

Żadna kopalnia złota lub drogich kamieni nie daje tyle zysku, co dać może mądra eksploatacya głupoty ludzkiej. 207

Życie nasze to nieprzerwana walka żołądka z rozsądkiem. 208

Jak nędzna jest dusza ludzka, jeżeli o zaspokojeniu jej głodu i o wzruszeniach jej myśleć musi tylko marne ciało. 209

Najsłabszy człowiek zawsze znajdzie dosyć sił, żeby przeżyć największe nieszczęście swego bliźniego. 210

Żadne nieszczęście ludzkie nie jest tak wielkiem, jak wielkim jest strach człowieka przed idącem nieszczęściem. 211

Niektórzy ludzie tak bardzo są pochłonięci troską o środkach do życia, że zgoła nie mają czasu na samo życie — i są podobni do tych, którzy 212

http://rcin.org.pl

bezustannie stroją instrumenty, lecz nie wydobywają nigdy z nich pełnego akordu.

---

213 Bronią się przeciwko pochwałom zwykle ci, którzy pragną być chwalonymi kilkakrotnie.

---

214 Patrzę na Życie długo — i dziś dochodzę do przeświadczenia, iż jest na Ziemi niewidzialna moc tajemna, która zazdrości piekielnie wszelkiej piękności — fizycznej i moralnej — i usiłuje jaknajskuteczniej ją zniszczyć i ze Świata usunąć.

---

215 Może najbliżej stoją u stopni tronu Prawdy ludzie, mający jedną tylko tęsknotę, aby *dziś* było weselsze, niźli *wczora*.

---

216 Piękne myśli rodzą się tylko w głowie.
Wielkie myśli rodzą się tylko w sercu.

---

http://rcin.org.pl

Arystokratyzm krwi ujawnia się w pięknie linii i formy codziennych stosunków pomiędzy mężczyzną i kobietą. 217

Mądry człowiek nigdy nie rzuca napróżno słów swoich na wiatr, pamięta bowiem ciągle, iż słowom winny odpowiadać czyny. 218

Nie boleję nigdy nad człowiekiem, który stracił życie, bowiem życie nie należy do człowieka i odeń zgoła nie zależy. 219

Tylko boleję zawsze nad człowiekiem, który utracił własną godność ludzką.

Cnota nieraz zastępuje majątek, lecz żaden majątek nie zastąpi cnoty. 220

Gdyby ci wszyscy, którzy oddają siły swoje i życie dla ludzkości, uświadomili sobie, czem są królowie stworzeń — ludzie, — na kuli ziemskiej 221

http://rcin.org.pl

nie byłoby ani jednego poświęcenia, ani jednego czynu wiekopomnego.

A jednak to całe szczęście, że niema na ziemi tej świadomości, bowiem, gdyby się ludzie nawzajem zrozumieli, ludzkość oszalałaby z przerażenia.

---

222 Nasze jedno szare *dzisiaj* warte jest więcej, niźli stutęczne *jutro*, niewiadomo czy nasze.

---

223 W życiu ludzkiem niema niemożliwości. Trzeba tylko mieć silną wolę — wszystko na świecie będzie możliwe.

---

224 Mały człowiek — mały łotr, wielki człowiek — wielki łotr.

---

225 Łatwiej jest dojść w życiu do majątku, niźli dojść do zadowolenia z życia.

---

http://rcin.org.pl

Tajemnica tylko wówczas jest tajemnicą, kiedy z dwóch wtajemniczonych jeden z nich niema o niej pojęcia żadnego. 226

To, co na scenie zwie się sztuką, w życiu ma nazwę komedyi. 227

Życie ludzkie jak rozkosz trwa jedną tylko chwilę. 228

Rozłąka, jako jedna tylko chwila życia, nie trwa dłużej, niźli rozkosz.

Wątpienie jest zawsze grobem miłości, a dźwignią nauki. 229

Żeby życie urządzić sobie dobrze, należy zawsze udawać, że już się ma życie świetnie urządzone. 230

Aczkolwiek twarz — to szyld duszy, jednak 231

http://rcin.org.pl

nie myślmy, iż każdy piękny szyld dowodzi, że sklep też jest piękny.

---

232 Tytuł to złotem wyszywana dera, pod którą ukryć można największego osła.

---

233 Najgwałtowniejsze namiętności ludzkie przycichają, choć na czas pewien.

Jedna tylko namiętność — mania wielkości, chorobą polską zwana pospolicie, nigdy odpoczynku nie ma.

.....

Jedna tylko choroba na świecie nie sprawia bólu, przeciwnie, daje zadowolenie: głupota.

---

234 Trzy cienie nieodłącznie towarzyszą ludziom, którzy o głowę przerośli tłum: Zawiść, Intryga i Popularność.

.....

Otoczenie swoje przerośnij o głowę — wywołasz w całem otoczeniu uczucie zawiści i nienawiści.

http://rcin.org.pl

Zniż swe loty orle do ich pełzania gnuśnego po ziemi, wnet cię wdepczą szyderczo w swoje błoto.

.....

Talentu lub sławy twej nigdy nie darują ci przyjaciele twoi i blizcy, narówni z wrogami twymi.

Uciekajmy zawsze od sceptyka: zaczarowane ma ręce, w których wszystko więdnie, czego się tylko dotkną; uśmiech nawet sceptyka śmiertelnym wieje tchnieniem, mrożąc wszystko dokoła. 235

Są trzy rodzaje egoistów: egoiści, którzy żyją sami i żyć pozwalają innym; egoiści, którzy żyją sami, lecz żyć nie dają innym, wreszcie, są egoiści, którzy sami nie żyją i żyć innym nie pozwalają. 236

Jak wielu ludzi oponuje tylko dlatego, aby myślano, że posiadają własne swoje zdanie. 237

---

http://rcin.org.pl

238 Uważanie siebie za najmędrszego wśród otoczenia — to jedyny niezawodny sposób, by być oszukiwanym przez wszystkich.

---

239 Nim pomyślisz o zdobyciu majątku, pomyśl wpierw o zdobyciu dobrego imienia.

.....

Zdobądź wpierw tylko imię dobre — spać niezawodnie będziesz spokojnie.

---

240 Nigdy człowiek nie poprzestawałby na fałszywych monetach uprzejmości, gdyby był przekonany, iż może zasłużyć na prawdziwe złoto szacunku.

---

241 Do *jutra* odkładaj cierpienie.

Dziś rozkoszy życia czarę pij bez pamięci na jutro, które samo do ciebie przyjdzie, niewątpliwie.

---

242 Życie na ziemi, nie przeczę, jest piękne, lecz

http://rcin.org.pl

niezawodnie stokroć byłoby piękniejsze, gdyby nie było na świecie: cholery i starych panien, katarów i wojen, i specyalnie w Polsce — pozłacanej nędzy i polityków domorosłych.

Droga życia *dobrej* kobiety istotnie jest usiana kwiatami, lecz kwiaty wyrastają na drodze, po której ona już przeszła, nie rosną jednak kwiaty na drodze, po kórej ma jeszcze iść. 243

Słyszę wkoło o oczach ludzkich, co *mówić* umieją wymownie. 244

Ja znam oczy, co *milczą* wymownie — i przed oczyma takiemi zawsze lęk mam większy, niźli przed śmiercią.

Nie znoszę „dusz otwartych", zwłaszcza u kobiet: kiedy przedemną wszystkie otwierają drzwi, zawsze czuję niemiły zapach kuchni. 245

---

http://rcin.org.pl

246 Jak dalecy jeszcze jesteśmy od kultury prawdziwej, jeśli wśród nas gwałtownie się zwiększa zastęp pseudointeligentów, dla których pięknem jest: kobieta paryżanka, park angielski, but amerykański, taniec afrykański lub samochód berliński, lecz nigdy nie idea społeczna, nie muzyka i nie forma myśli lub uczucia.

---

247 Mówią mędrcy, iż największym skarbem człowieka jest wolność.

Jeżeli wolność jest skarbem, to człowiek wolny nie może być nieszczęśliwy.

Gdy ujrzysz przeto nieszczęśliwego człowieka, skarżącego się światu całemu — wiedz przedewszystkiem, że to człowiek, który stracił wolność swą, swój skarb najwyższy.

---

248 Są ludzie, którzy na świat już przynoszą serce stworzone dla cierpień, nigdy do miłości.

Są ludzie, którzy na świat przynoszą duszę już zranioną.

Są ludzie, których kochać można tylko wówczas, kiedy są bardzo od nas dalecy.

---

http://rcin.org.pl

Żałować nierozważnie spełnionego czynu nigdy nie jest zapóźno, lecz zawsze napróżno. 249

Przebaczenie — to oznaka jawna obojętności. Kto kocha — ten nie przebacza nigdy. 250

Najstraszniejszą rzeczą w życiu jest nuda. 251

.....

Zakochani nie wiedzą, co to jest nuda, bowiem mówią tylko o sobie samych.

Mówią mądrzy ludzie, że praca osładza życie. Lecz powiedzcież mi, wy mądrzy, co daje praca owym, którzy, jak ja, we wzgardzie mają słodycze — a pracować muszą?... 252

Pochlebstwo to fałszywa moneta, której próżność i pycha ludzka zapewniła wyższy kurs i większy obieg od monety prawdziwej. 253

---

http://rcin.org.pl

254 Księga dobra, dobra mowa mogą przynieść korzyść wielką umysłowi, lecz dobry przykład stokroć silniej porusza serce.

.....

Księga mądra tyle pożytku przynosi głupiemu, ile lustro ślepemu.

.....

Księgi mogą dać człowiekowi we wszystkiem pociechę, lecz nigdy nie są w stanie zastąpić mu czegokolwiek w życiu.

---

255 Przebaczenie jest rzeczą piękną, o ile piękną i wielką jest dusza, która je udziela bez zastrzeżeń i ograniczeń. W przeciwnym razie to jedynie nędzna, upokarzająca obelga.

---

256 Człowiek samochwalca nigdy nie zabłyśnie gwiazdą na Życia firmamencie.

.....

Człowiek zadowolony z siebie — nie pozyska nigdy sławy.

.....

Człowiek niczego nie powinien czynić w ży-

http://rcin.org.pl

ciu tylko gwoli dumie swojej — tak poucza dowodnie historya dziejów narodu naszego.

Nie przyznawaj się nigdy, bracie, żeś zadowolony, albowiem o zadowolonych dawno już rzekł Zaratustra, iż trutniami Bólu są. 257

Muzyka zawsze *była najpiękniejszą* mową bogów. 258

Jak często bogowie *dziś brzydko* mówią...

Pracę w państwie Piękna z rozkazu jego królewny Sztuki sowicie opłaca skarbniczka Wieczność. 259

Gdy ci dokuczą srodze nieprzyjaciele, zapisz wielkiemi głoskami na samotnej komnaty twych zadum ścianie słowa Juljusza Claretie'go: 260

Kto chce się wybić ponad szary tłum — musi mieć nieprzyjaciół wielu.

---

http://rcin.org.pl

261 Żeby mieć życie *wesołe* wśród ludzi, pełzających po błocie ziemi, należy patrzeć na nich z własnego *wysokiego* punktu widzenia.

---

262 Jeśli chcesz ponad ludzi wznieść się na szczyty — „zamknij do klatek ujarzmione żądze i mów: ja wami, duch, jak lwami rządzę".

---

263 Za kwiecię szczęścia życie dam, za owo kwiecię-cud, za chwilę jasnych złud...

Za uśmiech jeden życie dam, rozpaczom wszystkim zadam kłam za chwilę jasnych złud...

Za chwilę szczęścia życie dam, za jedno kwiecię-cud...

Takom napróżno do dziś wołał — i już wołać nie będę nigdy — ja dziś stróż wierny ołtarza bóstwa samotnych.

---

264 *Przyjaźni* wyrzeknijcie się nazawsze: przyjaciół mnogich miewałem tylko przy kielichach wina pełnych.

A kiedym zaprzestał perliste wino z krysz-

http://rcin.org.pl

talnej kruży sączyć z przyjacioły wielu — samotny wnet zostałem z myślami memi.

I był narodzin księgi tej dzień pierwszy.

I wyryłem napis trwały nad drzwiami Samotni mojej: 265

Gdy mię kto odwiedza — zaszczyt mi prawdziwy robi.

A kto mnie nie odwiedza — przyjemność sprawia mi niewysłowioną.

I w dniu tym, kiedy te słowa ty też napiszesz nad drzwiami swemi, zbłąkany bracie, — *siebie odnajdziesz*, i skarby odkryjesz niezliczone, i najwierniejszego przyjaciela na wieki zyskasz — *w swej duszy*.

Wszyscy artyści - twórcy, wszyscy oddający 266
swe życie w boju o najszczytniejsze idee społeczne — winni być *bezdomni*, jako kapłani ołtarzy całopalenia świątyń Piękna, Sztuki i Ojczyzny:— kobieta, zwłaszcza *żona*, dla nich jest kulą u nogi, która z lotów nadobłocznych strąca do pełzania w pyle ziemi brudnym, karłów z nich czyni,— *dziecko* zaś ich jest dla nich łańcuchem owym,

http://rcin.org.pl

którego ogniwa w mózg się wpijają i krew wypalają doszczętnie.

Artyści - twórcy i bojownicy idei szczytnych, przedewszystkiem polscy, to rozumieją przedziwnie — zawsze jednak już zapóźno.

---

267 Otwieram oczy — spoglądam na was — i płaczem wybucham by dziecko z bezsilności, iżeście porwali z ołtarza świątyni mojej bóstwo najczarowniejsze — Piękno — i na targowisko wywiedliście urągliwe i sprośnej Ohydzie za srebrniki marne ją oddaliście w niewolę wieczną, wy — wszyscy blizcy moi.

---

268 „Synowie Marsa" — to jest ludzie, którzy dobrowolnie wybrali sami rzemiosło zabijania braci-ludzi (zawsze pełnych życia) — cieszą się powszechnem uznaniem . . .

„Rakarze" — to jest ludzie, którzy zmuszeni są dla chleba uprawiać rzemiosło zabijania zwierząt (niezdolnych już do życia) — są w po-

http://rcin.org.pl

wszechnej wzgardzie.
Czy nie jest bezczelnem kłamstwem twierdzenie, że wiek XX jest kulturalniejszy od wieku X-go?!

— 1915 r. —

Nic w życiu, co jest piękne, nie ginie — zapisałem *ongi*. 268a

Dziś, gdy czytam, iż arcypiękną świątynię, ku czci Władcy Ziemi przez nadludzi średniowiecza wzniesioną w Reims, władca Germanii — wandalów XX wieku, w ciągu kilku godzin obalił w gruzy — lica moje pokrywają się szkarłatem wstydu, iż jestem synem Ziemi.

A gdzież ten Bóg nasz sprawiedliwy?!
Gdzie Ojciec z Nieba — Władca Ziemi?!

— 1915 r. —

Gdy naród zasypia na łożu gnuśności, budzi go bóg wojny pochodnią, od ogni piekieł zapaloną, i gasi pożogę potopem krwawym, morzem łez. 269

.....

http://rcin.org.pl

Wojna to potop krwawy, zesłany przez Boga za nieprawości ludzi.

.....

Wojna to śmiertelna walka zwierzęca ojców w obronie ciepłych legowisk i pełnych koryt ich dzieci.

.....

Wojna to najstraszniejsza walka *zwierzęca* za radosne istnienie *ludzkie*.

.....

Wojna to noc upiorna przed złotą zorzą jutra Wolności.

.....

Wojna to przerażająca symfonia djabelska, kończąca się porywającem andante anielskiem.

.....

Wojna to morze ognia piekielnego, które szlifuje dzikie rubiny ludzkich instynktów krwiożerczych, by je, tysiącem promieni radości lśniące, oprawić w koronie bogini Pokoju.

— *1915 r.* —

---

http://rcin.org.pl

O MIŁOŚCI. III

Życie zna tylko jeden cud — miłość.

http://rcin.org.pl

http://rcin.org.pl

Ku Miłości nienawiść żywię dziś, ja, jej przyboczny rycerz wierny jeszcze wczora, iże w stutęczne spowita szaty mara ta, władna królowa Ziemi, wyroki swe z Olimpu szczytu stosuje ślepo, ręce wzniósłszy ponad Polski światem: nielicznym zsyła upojnych kwiatów morze z najcudniejszych Życia łąk, a rzeszom niezliczonym bezlitośnie wyrok znaczy krwią: „Lasciate ogni speranza"... — rzucajcie wszelką nadzieję wy, wchodzący do mej świątyni bram...

I nienawidzę dziś oślepłą Miłość, godną siostrę ślepego Losu... 270

Ze wszystkich zalet ludzkich, wzbudzających miłość, rozum stoi na ostatniem miejscu. 271

Ukochanie jednej wyłącznie osoby na świecie barbarzyńsko obraża naukę chrystyanizmu i ducha kultury, polega bowiem na wzgardzie do wszystkich pozostałych. 272

Ludzi kochać wszystkich niepodobna. Zarówno nienawidzieć. Są jednostki, do których można 273

http://rcin.org.pl

żywić uczucie miłości lub uczucie nienawiści, lecz możliwość uczucia do ogółu całego, narodu lub grupy pewnej powstać mogła tylko w fantazyi sentymentalnych filozofów, na pociechę dusz słabych oraz dla utrzymania w karbach posłuszeństwa tłumów półgłówków.

Człowiek — jako jednostka — jest dobry lub zły, ciekawy lub nudny, piękny, brzydki, mądry lub głupi. Ludzie — bezosobowy tłum, jako społeczeństwo — stanowi zawsze zbiegowisko głupich zer. W tłumie głupi równa się mądremu i mądry głupiemu, obaj stoją na jednym poziomie i stanowią jedno szare, bezmyślne zwierzęce ciało. Dopiero mądra jednostka, gdy stanie na czele tych zer, nadaje im wartość i moc.

---

274 Biada człowiekowi, który tylko siebie kocha: pragnie być wielkim — na każdym kroku widzi, że jest mały; szuka swego szczęścia — znajduje tylko nieszczęście; zapragnie dla się miłości ludzi i wyróżnienia — ujrzy tylko wkoło obojętność, częściej jeszcze wzgardę.

Biada samolubom, poza sobą świata jasnego nie widzącym.

---

http://rcin.org.pl

Słowo *żyć* tłomaczy się tylko jednem słowem *kochać*. Innego tłomaczenia ni pojęcia słowa tego na świecie niema. 175

Nienawiść — to przedziwny kwiat trujący — zakwita zawsze o każdej porze roku w stubarwnym ogrodzie Miłości, lecz nie zakwita nigdy na wydmach piaszczystych w ogrodzie Zła. 176

Życie zna tylko jeden cud — miłość. 177

Ukochanie wielkie jest przesmutne, bo pełne jest udręczeń i krwawego bólu. 178

Miłość jest jak węgiel: kiedy pali się — parzy, kiedy zgaśnie — plami. 179

Jedna kropla miłości tworzy całe morze łez. 180

---

http://rcin.org.pl

281 . . . . . .

. . . . . .

. . . . . .

. . . . . .

. . . . . .

. . . . . .

. . . . . .

. . . . . .

. . . . . .

. . . . . .

. . . . . .

. . . . . .

. . . . . .

281a Miłość nie jest podarunkiem, nie jest jałmużną. Miłość trzeba brać, brać dumnie i świadomie, ujarzmić ją i przykuć do siebie — wtedy się ją ma!...

---

282 Szczęście na Ziemi tworzy tylko dwojga dusz harmonia.

Harmonia na Ziemi bywa pełna akordów nieziemskich, gdy batutę z łaski Życia ujmuje dziecko Szczęścia — podrzutek Życia.

---

http://rcin.org.pl

O *miłości prawdziwej* można to samo powiedzieć, co o duchach: wszyscy o nich mówią, lecz nikt ich nie widział. 283

Jak wiele najpiękniej poczętych miłości ginie, stokroć razy bowiem łatwiej jest miłość obudzić, aniżeli ją utrzymać. 284

Miłość nieszczęśliwa nieskończenie piękniejszą jest od szczęśliwej, gdyż miłość szczęśliwa kryje się zawsze w mrokach przed słońcem, miłość zaś nieszczęśliwa ma szczęście wiecznie dążyć ku słońcu. 285

Pomnij, bracie, który w oczach masz wieczną, nigdy nie ukojoną modlitwę do kobiety, przykazanie poetyckie: 286

„Stokroć jest lepiej skonać, zgnić w tęsknocie, niż żar, co pali krew w pragnień zawrocie, zagasić wodą tą z kranu codziennną"...

I wzniesiesz swą świątynię Miłości w duszy swej na marmurach jasnych i kwiaty ofiarne na ołtarzu bogini Astarte nieść będziesz, tylko za tą kobietą, którą całą namiętności siłą ukochałeś,

http://rcin.org.pl

choć przez dzień jeden złoty, choć przez jedną noc długą, upojną.

---

287 Jedyne prawdziwe zwycięstwo w miłości — ucieczka, — powiedział zwycięski Napoleon.

My dziś nie znamy zwycięstw w miłości, ani miłości w zwycięstwach, znamy tylko miłość do ucieczki przed zwycięstwem i znamy ucieczkę przed miłością.

---

288 Miłość nie zna równości i wolnego połączenia dusz.

W miłości zawsze z dwojga osób jest jedna władcą, druga ofiarą - niewolnikiem, gdyż miłość nakłada więzy, najcięższe w życiu.

---

289 Miłość to nie jest z ogrodu Marzeń ów kwiat, który można wziąć lub odrzucić.

Miłość — to żywioł, który na ziemię spada bez burzy i bez chmur niewiedzieć skąd — i jednym daje przedziwne szczęście, czyniąc ich bogom podobnymi, drugim łamie życie młode lub paryasów hufiec powiększa.

---

http://rcin.org.pl

Klasyczny kochanek Dante w ciągu długich lat szesnastu wyczekiwał w gaju laurowym na Beatrice. 290

Dzisiejsi kochankowie, nawet „poeci", dzień jeden czekają, a wieczorem idą do szynku, by utopić zawód w winie, lub nowej poszukać kochanki.

Miłość nie jest wcale uczuciem: jest chorobą, nienormalnym stanem duszy i ciała. Choroba ta ogarnia człowieka nagle, wbrew jego woli i oporowi, zupełnie jak gorączka niszcząca lub cholera. Spadnie na człowieka nagle choroba — miłość, jak jastrząb spada w jasny dzień na kurczę — i porywa, nie bacząc na opór i walkę. 291

— Miłość to pochodnia, do której zwraca wzrok wszelkie stworzenie, mieszka ono w nas instynktownie, na podstawie prawa, któremu każdy podlega, jest twórcą naszych myśli, bodźcem naszych czynów, źródłem rozkoszy i cierpień. Pragnienie miłości jest największą dźwignią naszej egzystencyi, i aby ją osiągnąć, niema tego, na co byśmy nie byli zdolni. Szczęście nasze spoczywa właśnie w osiągnięciu tej upragnionej miłości, 292

http://rcin.org.pl

a że szczęście jest celem, do którego wszyscy dążymy, ku miłości przeto wznosimy błagalne dłonie, jak wielbiciel światła do ukochanej planety. —

W życiu jednak miłości pochodnie, płoszące mroki na drodze ku szczęściu, zapalają jeno syci, gdy niewolnicy króla - Głodu z nienawiścią gaszą pochodnie miłości.

---

293 Miłość, mimo setek tysięcy dzieł jej poświęconych, ma jeszcze tajniki niezbadane.

Dotychczas nierozstrzygniętem pozostaje, czy droga do serca prowadzi przez usta, czy też droga do ust przez serce, gdy tymczasem wrogowie miłości skwapliwie dziś dowodzą, że droga do serca prowadzi nie przez usta, a przez uszy, droga zaś przez usta prowadzi nie do serca, lecz do żołądka.

---

294 Polska jest rozrzutna — zawiele się całuje. Gdyby wprowadzić w Polsce podatek tylko po groszu jednym od pocałunku na szkoły dla sierot i ubogich i na przytułki dla starców — w Polsce nie byłoby ani jednego analfabety, ani jednego nędzarza, konającego na ulicy.

---

http://rcin.org.pl

O całe niebo więcej rozkoszy daje ludziom nie- 295
cnota, niż cnota.

Stwierdził to już, niemal przed stu laty, Słowacki, kiedy wołał: nie kochaj nigdy człowieka cnotliwego, bo to miłość bardzo długa i głupia.

Jeżeli się zgodzimy ze starym Kantem, że peł- 296
nego i *całego człowieka* tworzą dopiero razem mężczyzna i kobieta przez uzupełnienie jednej płci przez drugą, to zgodzić się wnet niezawodnie musimy, iż *nadczłowiek* powstać może tylko z „trójkątu" lub z „pięcio" czy „sześcio-kątu" małżeńskiego i nie małżeńskiego.

Ellen Key przekonywa, iż mężem i żoną są ci, 297
których miłość łączy. Lecz bojowniczka wolnej miłości zapomina dodać, iż takie małżeństwo ma jedną wadę: „małżonkowie" śmiertelnie nienawidzą dzieci.

Dziecko miłości idzie wślad za miłością, lecz 298
za dzieckiem miłości nigdy nie idzie miłość.

---

http://rcin.org.pl

S. HERBACZEWSKI

299 Małżeństwo podobne jest do pułapki na myszy z przynętą - sadłem — miłością. Tylko młode i naiwne myszki rzucają się na sadło z radością i zachwytem, dojrzałe zaś i doświadczone myszy obchodzą je zdala, dobrze bowiem wiedzą, co się ukrywa za sadłem.

---

300 Małżeństwo to grób wszystkich porywów serca ku Piękna ołtarzom i wszystkich orlich wzlotów ku słońcu Wolności.

---

301 Większość nieszczęśliwych małżeństw powstaje stąd, iż mąż zbyt dobrze zna żonę swoją.

---

302 W małżeństwie kochać winna tylko kobieta, bowiem, gdy mąż kocha — już się wyzbywa zdolności do panowania, a wszak niezbitym pewnikiem jest, iż panem domu powinien być zawsze mężczyzna.

---

http://rcin.org.pl

W małżeństwie wierność męża zależy *czasem* od ciągłego czuwania żony, wierność żony zależy *zawsze* tylko od czuwania męża. 303

Wszyscy ci, którzy się żenią z „miłości prawdziwej", znajdują przy swem ognisku domowem tylko rozczarowanie. 304

Słusznie poeta - filozof ostrzega: miłość kobiety może być osłodą życia mężczyzny, ale nie powinna być jedynym celem.

W wieku naszym szczęściem w małżeństwie jest tylko, niestety, uzyskany rozwód. 305

Najstraszniejszą rzeczą w życiu dla kobiety jest niezaspokojone pragnienie. 306

Najstraszniejszą rzeczą w życiu dla mężczyzny jest zaspokojone pragnienie.

---

http://rcin.org.pl

307 Niema nic słodszego na świecie nad miłość, a jednak ludzie zbyt często przez nią gorzko płaczą.

---

308 Małżeństwo tylko to ostanie się szczęśliwe i wiecznotrwałe, które oparte jest na wzajemnej przyjaźni serdecznej, a nie na miłości, bowiem wrażliwość zmysłów z biegiem dni nader szybko przytępia się w miłości, i miłość, największa nawet, prędko mija w małżeństwie, gdy przyjaźń trwa, z biegiem dni rośnie, potężnieje.

---

309 Małżeństwo — to jedno wielkie morze szarzyzny codziennej, nieustannych trosk i powszednich kłopotów, małżeństwo — to najczęściej tylko bagno, jeszcze częściej grzązkie bagnisko, które niepowrotnie wchłania człowiekowi to, co miał najlepszego w duszy: talent albo poryw twórczy.

---

310 Małżeństwo — to walka zażarta dusz, które mieścić się nie mogą w wązkich ramach powszedniości. *Dusze* zmęczone walką codzienną przesta-

http://rcin.org.pl

ją reagować, gasną, giną. Ostają się tylko najodporniejsze — *duszyczki*, zostaje tylko to, co żyje ziemią — szary, pełzający gad - człowiek.

Miłości pałace - świątynie zaklęte *dawniej* powstawały na wiecznotrwałych fundamentach ze szczerych serca dyamentów. 311

Dziś pałace miłości, jeżeli wznoszą, to wznoszą tylko głowy twarde lub grube kieszenie.

I anachronizmem dziś są słowa przepiękne naszych prababek: kto kocha — ten wielki, kto kochany — ten bóg, albowiem tylko z trudem teraz odnajdziemy tę miłość czystą i do jej świątyni ofiary niosących „wielkich" ludzi i „bogów", gdy na każdym kroku rozlegają się krzyki od chuci zwierzęcej ochrypłych ludzi — gadów nieczystych.

Przed oczyma miałem *jedno* Morze szczere. 312

I miałem w życiu kochanice *mnogie* — dziwy dziwne wśród kwiatów lilij nadjeziornych. Lecz od wszystkich kwiatów zaklętych — kochanic nie z tego świata — odbiegłem niepowrotnie dla tej przedziwnej i jedynej — Morza. Czy o chwili, gdy słońce z pościeli puchów różowych się podnosiło,

http://rcin.org.pl

czy o godzinie ekstazy słońca południowego, czy o łuny zornej chwili nieuchwytnej, czy w tajemny czas roztęsknionych lipca gwiazd, — zawsze czarowała oczy moje i duszę upajała nieziemsko, co dnia wierna, co nocy pieszcząca, wiecznie przyzywająca władnie, owa kochanica dziwna nowa.

A gdy morze odbiegło w dal — kochanica moja nowa — najcudniejsza i ostatnia — dusza ma za nią nazawsze poszła, jej wierna, jej czaru spragniona śmiertelnie.

---

313 Jeśli kobietę Bóg wynalazł, to gdziekolwiek jego siedziba, niechaj wie, iż stał się winowajcą wszystkich nieszczęść świata, — odważnie rzuca oskarżenie Leon Richer.

Ja, gdyby istniał Bóg, tobym się może żalił, iż nie zaopatrzył rodzaju męskiego w pancerz ochronny przed zgubą największą — kobietą, a możebym się tylko skarżył, iż tych jego tworów-kobiet nie dał mężczyznom po sztuk dziesięć — naturalnie, nie w naszej głodnej ziemi, tylko w raju Boga, gdzie niema komornego i akuszerki, kuchni i krawczyni, rachitycznych dzieci, badów i teściowych, operetek i kinematografów, wogóle wszelkiej brzydoty.

---

http://rcin.org.pl

Kobieta to przedziwne narzędzie muzyckie o wielu złotych strunach harfianych; samo ono nie brzmi tonami pieśni, jak harfa Eola, lecz na wysoką nutę nastraja się, gdy w tęsknicy wyczekuje, by się oddać w ręce mężczyzny. I w ręku mężczyzny to narzędzie muzyckie rozbrzmiewa pełnymi akordami, z których mistrz tworzy sonatę cudną, bezdarny zaś grajek trywialną polkę. 314

Występuję poraz pierwszy w obronie dobrego imienia mężczyzny — i piszę o nim nie-paradoks: 315

Mężczyzna jest do tego stopnia skromny i szlachetny wobec kobiety, iż zawsze szczerze pragnie, żeby żona jego lub kochanka była odeń stokroć lepsza.

Nawet najgłupsza kobieta, jeśli jest piękna, porwie w sidła swoje każdego mądrego mężczyznę, lecz, aby zdobyć głupiego, kobieta musi być bardzo mądra, lecz nie koniecznie piękna. 316

Każdą kobietę zdobędziesz — jeśli potrafisz ją 317

http://rcin.org.pl

uświadomić, iż tylko ona jedna wyłącznie istnieje dla ciebie na świecie szerokim.

---

318 Niema kobiety, której nie możnaby zdobyć.

W kobiecie należy najprzód wzbudzić ciekawość, potem trzeba być tylko czelnie śmiałym.

Stąd w Polsce widzimy, że najciekawsze i najpiękniejsze kobiety należą do czelnych durni (tu się kłania ładnie imć pan Kopowski, dziecko mistrza „Krzyżaków"), gdy tymczasem umysły przednie i najprzedniejsze, jako samotne ptaki bezdome, oddane są na łaskę i niełaskę cudzych, dobrze jeżeli swoich, kucharek.

Słusznie przeto wielki mistrz Świętochowski poucza: każdą kobietę prędzej posiądzie tłusty baran, niźli chudy filozof lub smętny poeta.

---

319 Dziś rozsądna kobieta mówi, że należeć będzie tylko do najbogatszego, a głupia nic nie mówi — i oddaje się pierwszemu lepszemu osłowi.

---

320 Większość mężczyzn postępuje z kobietą jak

http://rcin.org.pl

z cytryną: wyciska sok i rzuca. Lecz mężczyźnie od tej cytryny nieraz bywa kwaśno przez całe życie.

---

321 Wielu ludzi usilnie szuka kobiety na towarzyszkę ciągłą jego życia tylko z lęku niezwalczonego przed życiem sam-na-sam z własną duszą, z której wieje mrożąca pustka, i w tem podobni są bardzo do owych ludzi o tchórzliwej duszy, którzy w nocy śpiewają, aby nie odczuwać osamotnienia.

---

322 Najpiękniejsze ramiona kobiece są owe, które wyciągają się ku nam w ekstazie miłosnej przez długie noce — nadaremnie, czasem długo, czasem życie całe. To są kobiety, przeznaczone nam przez Los, a które Życie zapomniało do nas przyprowadzić w porę.

---

323 Nawet najbardziej wolnomyślna kobieta w miłości, tworzącej dla niej świat cały, jest bardzo konserwatywna. Z tej tylko przyczyny bezwzględne bojowniczki o wszelakie wolności rekrutują

http://rcin.org.pl

się z kobiet nieznających miłości — brzydkich i starych.

---

324 Każda dzisiejsza kobieta za morze u stóp jej złożonych kwiatów, bardziej jeszcze za perły, złoto i brylanty, obieca ci błyskiem swych oczu cuda kochania.

Długo dziś jednak szukać kobiety będziesz, poeto, aby za twój wytworny sonet lub misterny tryolet, krwią serca na jej cześć pisany, przyjść zechciała do świątyni Miłości — by ciebie słuchać poraz wtóry.

---

325 Powiadają ludzie doświadczeni, że w każdym żydzie siedzi czterech djabłów, w ormianinie — czterech żydów, a w greku — czterech ormian.

Lecz ja wam powiadam, że wszyscy djabli ze wszystkimi żydami, grekami i ormianami łącznie — nie dadzą sobie rady ze złością i uporem jednej kobiety.

---

326 Kobieta w życiu zabiera mężczyźnie pamięć i wolność, czyniąc zeń niewolnika miłości.

Nie było niewolnika, któryby mógł cokolwiek zdobyć dla swoich braci ginących.

Przeto słusznie autor „Potępienia" woła: niech

http://rcin.org.pl

się zrodzi z prochu mojego życia nowy Czingiz-Chan i wypleni miłość, przygarniającą niewolę, a potępiającą siłę, głodną wolności duszy.

Kobieta w miłości zawsze podnosi skalę umysłu swego, mężczyzna — zawsze obniża. 327

Mężczyzna, gdy jest z kobietą, jest tylko połową siebie, gdy jest sam — dopiero jedną całość stanowi niepodzielną. 328

Chętnie będę żebrał u królowej — jako król, lecz nigdybym nie chciał zostać królem żebrzącej nędzarki. 329

Wszystko ci przebaczy kobieta — prócz zdrady. Tu nieubłaganą będzie nawet najrozsądniejsza, nawet kochająca cię najbardziej, — chyba, żeś piękny jako Adonis - bóg, a ona — podobna jest do żony owej, która już zdobyć nie może żadnego kochanka. 330

---

http://rcin.org.pl

S. HERBACZEWSKI

331 Najpiękniejsza kobieta na świecie — Sława.

---

332 Odnaleziona w Życiu — zrodzona w królestwie marzeń — *kobieta* jest jak ów kwiat mistyczny — lilia przeczystej bieli: marzyciel nie śmie jej tknąć i zdala tylko adoruje jak najszczytniejsze bóstwo, ustami kryjąc ślady jej na pyle ziemi, a przychodzi baran — i bez namysłu ją pożera, by groch przy drodze.

---

333 Kobieta, gdy kocha, oddaje odrazu wszystko— do jutra, potem wszystko powoli zabiera—z lichwą.

---

334 Gdy wybierasz sobie żonę — patrz na kobiety okiem doświadczonego starca.

Kiedy konia wybierasz — patrz na stado okiem płomiennego młodzieńca.

---

335 Mądre kobiety podobne są do owych kwiatów mistycznych, które zakwitają w ogrodach zaklętych raz na sto lat.

---

http://rcin.org.pl

Ilekroć pragnąłem wyprowadzić kobietę ku wyniosłym szczytom marmurowym słonecznej świątyni Ducha — tylekroć wciągała mię za sobą ona do podziemi lochów mrocznych. 336

Ongi wołałem, iż jedyny czar na ziemi — *kobieta — to kwiat najpiękniejszy.* 337

Dziś zapisuję, iż:

tylko wybranym zwiastują rozkosz bogów przewonnych róż *kwiaty* z mistycznych ogrodów królewien zaklętych w bajkę;

i wybranym z pośród wybranych wielkie święto radosne zsyłają lilij przeczystych *kwiaty* z nad strumieni krysztalnych, wielbiące błękity niebios w modlitwie ekstatycznej;

a nam wszystkim w szarzyźnie codziennej przed oczyma się wznoszą morzem nieprzebytem *kwiaty* pokrzywy, grochu przydrożnego i stokroci podpłotnej.

Najmilsze, najcudniejsze, najbardziej przez mężczyzn są poszukiwane kobiety te, które stanowią wszechświatową ligę z jedyną dewizą w życiu: jedna dla wszystkich, wszystkie dla jednego. 338

---

http://rcin.org.pl

339 Kobieta - żona i matka - kapłanka ogniska domowego, rwąca się przez próżność dla niepewnego oklasku do życia na widowni publicznej — podobna jest do owej kury, która pragnie się wznieść do wyżyn niedościgłych lotów sokolich.

---

340 Są dwa rodzaje kobiet, których mężczyźnie zgoła nie należy znać: pierwszy rodzaj — kobiety, które go nie kochają, drugi — które go kochają.

Między tymi dwoma krańcami gatunków rodzaju kobiecego istnieją tysiące przedziwnych kobiet, których, niestety, mężczyzna zwykle nie potrafi ocenić należycie.

---

341 Świat dziadów naszych twierdził, iż kochać można tylko sercem.

Dziś — nie znajdziecie córy Świata ani jednej, być może, któraby nie żądała w „kochaniu" waszego karku i głowy do jarzma niewoli i nie wyciągała jednocześnie ręki do waszej kieszeni, naturalnie, pytając przez dobre wychowanie o wasze serce.

---

http://rcin.org.pl

Miłość mężczyzny to świat cały. Cały świat kobiety to miłość. 342

Nie dysputuj nigdy z kobietą: gdy jej logicznie dowiedziesz, że nie ma racyi, ze wzgardą od ciebie się odwróci, jak od człowieka źle wychowanego; gdy zaś swojej racyi dowieść jej nie potrafisz, wytworzy ci niezawodnie opinię głupca. 343

Kobieta na ziemi nie uzyska pełni równouprawnienia, przeszkadzać jej zawsze do tego będą dwie rzeczy: jedna — że nie jest mężczyzną, druga — że jest kobietą. 344

Rodziny, posiadające córy nieposażne na wydaniu, podobne są do książnic polskich. Wstępują czasem do nich znużeni przechodnie, przeglądają nieśmiało i z niedowierzaniem barwne okładki, odważniejsi sięgają do pierwszych kart, nieliczni zaś śmiałkowie przewracają nawet karty od tytułu aż do indeksu — lecz dopiero jeden z nich na całe tysiące książkę polską nabędzie, zwabiony mod- 345

http://rcin.org.pl

nym tytułem, albo ciekawą formą zewnętrzną lub pikantną treścią.

---

346 Piękność mężczyzny zależna jest tylko od jego rozumu; rozum zaś kobiety zależy wyłącznie od jej piękności.

---

347 Nigdym jeszcze nie znał lęku przed złością, ani trwogi przed nienawiścią mężczyzny, wielokrotnie jednak miałem uczucie strachu przed miłością kobiety.

---

348 Jeżeli dobroć kobiety niekiedy bez granic bywa, to złość jej bardziej jeszcze nie ma granic. Tak poucza Talmud.

Dziś niema bezgranicznie dobrych kobiet — poza naszemi dobremi matkami.

Dziś kobiety są tylko: brzydkie lub głupie.

Pewnikiem jest niezbitym, że brzydkie kobiety mają jeszcze pewną dozę dobroci, głupie zaś, które bardzo często są ładne, a często nawet bardzo ładne stworzonka — nigdy cienia dobroci nie mają.

Trafiają się też — bardzo rzadko — rozumne

http://rcin.org.pl

i mądre kobiety, lecz o ich dobroci i urodzie historya nieprzyzwoicie milczy.

Kobieta zawsze znacznie mniej wnosi do spółki, zwanej w Polsce miłością, albowiem wnosi tylko swoje serce i dessous, mężczyzna zaś prócz serca wnosi także swój rozum i — nazwisko. 349

Są uśmiechy kobiecych oczu, na określenie których niema słów w najcudniejszej mowie poetów. 350

Uśmiechy te są tak rzadkiem zjawiskiem w życiu, jak błyski ogniem ziejącego piorunu w zimy słonecznej ranek.

Uśmiech taki odradza najgorszego człowieka i żyć mu każe nanowo, w pełni radości żyć każe, — jeno w nagrodę zabiera wszechwładnie w jasyr myśl i duszę.

Marzyłem przez długie lata o kraju, w którym żyją ciche i słodkie a dumne istoty — jako owe zaklęte księżniczki bajkowe, jedno wiedzące, że tylko do miłości stworzone są. 351

http://rcin.org.pl

I marzyłem, że kraj ten — to Polska, że słodkie a dumne księżniczki — to Polki.

Dziś dojrzeć nie mogę w Polsce księżniczek-kobiet bajkowych.

I ból mam nieukojony, iż marzeniom moim kres stawić winienem.

---

352 Najlepsza i najpożądańsza kobieta — cudza.
Najpewniejsza kobieta — ta niepewna.

---

353 Talmud poucza, iż wszelka praca ma swoją wartość, albowiem uszlachetnia człowieka.

Choć już dziesiątki kart przejrzałem w wielkiej księdze Życia, lecz ani jednego wiersza nie znalazłem dotychczas o uszlachetnieniu albo uszlachceniu żony cnego mieszczanina, pracującej usilnie nad ukryciem śladów jej zdrady z rozwichrzonym poetą lub z czarnowąsym porucznikiem.

---

354 Jeśli postępowaniem kobiety kieruje zazdrość — może wszystko zrobić z mężczyzną, je-

http://rcin.org.pl

żeli miłość — może zrobić dużo, jeżeli zaś rozsądek — nic nie zrobi.

Najcudniejsza z bajek moich — kobieta, gdy z mężem jej się zaprzyjaźniam, nie będzie nigdy dla mnie — bajką. 355

Biedneście kobiety wszystkie, których mężów znam...

Zbytkiem lekkomyślności kobiet w Życiu jest, że nigdy nie pytają mężczyzn, skąd i jak biorą dla nich złoto na życie i zbytki. 356

.....

Kobiety same nie czynią złego — lecz pobudzają mężczyzn do złoczynienia.

Stąd w każdej prawie zbrodni „cherchez la femme".

Pieniądze dają piękność brzydocie, zdrowe członki kalece, oczy dają ślepemu i łzy radości płaczącemu w nieszczęściu i sławy wieńce próżności. 357

http://rcin.org.pl

Pieniądze mnogie cuda czynią na ziemi — jednej tylko rzeczy za skarby największe uzyskać nie możemy: dobrej i wiernej żony.

---

358 Był pewien naród starożytny, który miał takie prawo: kobiecie, która się pozwoli pocałować mężczyźnie, nie wolno odmawiać jego wszystkim innym żądaniom.

Szkoda wielka, że takie piękne prawo zginęło dawno wraz z owym narodem.

---

359 Dajcie Polkom siłę — zgubią świat cały, dajcie Polkom rozum — róże kwitnąć będą na skałach i dzieci rodzić będą — kamienie lub mężczyźni.

---

360 Cudne, słodyczy pełne nieziemskiej córy Miłości nigdy nie były córami Mądrości.

Przeto my wszyscy, nad życie piękno Życia kochający, winniśmy ogłosić krucyatę nową przeciwko Mądrości córom, iże są zawsze albo potwornie brzydkie, albo, co gorsza, megiery.

---

http://rcin.org.pl

Nader często adeptki Miłości *skrytej* zbliżają się przez łoże do ołtarza kościoła, albowiem wiedzą snadnie, iż tylko jedne nałożnice, przez próg kościoła wzięte, pospolicie żonami zwane, zyskują znamiona szanowne kapłanek Miłości *jawnej*. 361

Kobiety, zapewniające sobie i mężczyźnie szczęście, są zazwyczaj kobietami pełnemi łagodności i czułości, gdy kobiety gwałtownego temperamentu choćby nawet obsypywały mężczyzn niezwykłemi czułościami, nie potrafią nigdy zapewnić trwałego szczęścia ni jemu, ani sobie. 362

Kobiecie „inteligentnej" miasto nie pozostawia nic — oprócz flirtu i rozpusty. 363

Wszelka praca na polu społecznem, do której wiele kobiet przez próżność się garnie, daje tylko czcze zadowolenie, częściej śmieszność w oczach otoczenia.

Pozostaje jej niepodzielnie tylko dziedzina flirtu i rozpusty, lub — pilnowanie kuchni, szorowanie podłóg, płodzenie rachitycznych dzieci, słowem szara wegetacya w powijakach wierności

http://rcin.org.pl

S. HERBACZEWSKI

w jarzmie małżeńskiem przy boku niewiernego i znudzonego jej wieczną obecnością męża.

.....

Kobiety „inteligentne", pozbawione przez złe Fatum warunków do flirtu i do małżeństwa, tworzą wielką rzeszę grafomanek, malarek i „nauczycielek", — „zawody" tylko u nas w Polsce nie wymagające żadnych „warunków" ni zewnętrznych, ani wewnętrznych.

---

364 Dopókiś nie zdławił, nie zniszczył w sobie niszczącego porywu do kobiety, dopóty dusza twoja nie wzniesie się ku wyżynom, dla niej przeznaczonym, a czołgać się nizko będzie w brudzie ziemi.

---

365 Kiedy oprawcy władni ducha mego brutalnie zgasić usiłowali — córa ich, trujących bagnisk kwiat liljowy, w miłosnej ekstazie u nóg się czołgała moich.

I sprawiedliwości na ziemi dzień jeden był.

---

http://rcin.org.pl

O ŻYCIU. IV

Dziś jest we władzy Bólu i Szarzyzny, a Jutro należy do Śmierci i Nicości.

http://rcin.org.pl

http://rcin.org.pl

— — — — — — — 366
— — — — — — —

Co warte jest życie ludzkie, kiedy Śmierć jest panią jego wszechwładną i nieoczekiwanie niszczy je bezlitośnie?!...

Czy warto wierzyć, kiedy wiara cudu nie sprowadza?!...

Czy warto być dobrym i poświęcać się dla ogółu, kiedy ogół ten najczęściej kamienuje dobroczyńców swych i proroków?!...

Czy można być na ziemi wesela pełnym, kiedy skarby niezliczone nie zaspokoją głodu rzesz mnogich i radości im nie dadzą, bez której życie jest tylko męką?!...

Czy można kochać ludzi, skoro w każdym z nich czai się zwierzę ukryte?!...

Czy można wzywać ludzi do miłości wzniosłej, kiedy miłość najczystsza niemal zawsze kończy się aktem, pełnym brutalności zwierzęcej?!...

Czy miłość może być wzniosłem, czystem i świętem uczuciem, kiedy w walce o zaspokojenie chuci zwierzęcej podburza ona brata na brata, ojca na syna, do zbrodni największej doprowadza ludzi?!...

— — — — — — —
— — — — — — —

http://rcin.org.pl

Jak żyć, dokąd uciec przed temi myślami?...

Pójść na trud i na pracę codzienną? — to w szpony wpaść najokrutniejszego z wampirów — Szarzyzny, gdzie niema skonu, a wiecznie stoi przed oczyma śmierć, najwstrętniejsza ze śmierci — Nuda...

Oddać się uciechom, zapomnieć o nędzy życia? — lecz uciecha zarówno rozkosz trwa chwilę, a ból pamięci jest wiecznotrwały i niezwalczony...

Na bój pójść krwawy wraz z rycerzami Wolności lub Anarchii? — lecz krew niczego nie buduje, nic z posiewu krwi na Ziemi nie wyrasta...

Czem żyć, kiedy myśl sama o życiu rzuca na duszę przerażenie, ogniem obłędu zapala oczy nasze, wpatrzone w Jutro krwawe, Śmierć i nicość nam niosące?!...

Poco żyć, kiedy *dziś* jest we władzy Bólu i Szarzyzny, a *jutro* należy do Śmierci i Nicości?!...

— — — — — — —
— — — — — — —
— — — — — — —

O, jakiż ty nędzny gad—królu stworzeń Świata—człowieku!...

O, stokroć nędzniejszy jesteś, królu stworzeń

http://rcin.org.pl

Świata, niźli wszystkie inne twory Ziemi, bowiem one nie mają w swem życiu troski o jutro, ani lęku przed czającą się śmiercią i nicością, nie znają zabójczej szarzyzny życia i nudy, nie znają niszczącej tęsknicy do miłości ni krwawego bólu pamięci...

I jedna tylko ci pozostaje wyższość, człowieku, nad zwierzęciem: męczy cię w niewoli, krew twoją pije i ciało twe pożera brat twój najbliższy — człowiek, gdy wśród zwierząt wilka brat-wilk nigdy nie pożera, ani tygrys tygrysa, to jedna ta twoja wyższość, lecz i zarazem z ohyd życia najohydniejsza, człowieku, królu stworzeń Świata...

O, jakiż ty nędzny gad — królu stworzeń Świata — człowieku!...

— — — — — — —
— — — — — — —
— — — — — — —
— — — — — — —

http://rcin.org.pl

INSTYTUT
BADAŃ LITERACKICH PAN
Biblioteka
ul. Nowy Świat Nr 72
00-330 Warszawa
Tel. 26-88 83, 26-52-51 w. 42

http://rcin.org.pl

http://rcin.org.pl

http://rcin.org.pl

http://rcin.org.pl

F
1062

http://rcin.org.pl